

Det förstärkta rättsskyddet

En granskning av 17 kap 1-5 BrB

Examensarbete 30 poäng vt -11

Programmet för Juris Kandidatexamen

Författare: Boel Dahleman 800318-5587

Handledare: Gösta Westerlund

FÖRORD

Till att börja med tänkte jag berätta lite om mig själv och min bakgrund. Jag läste först nästan tre år på programmet för Juris Kandidatexamen, innan jag bestämde mig för att gå i min pappas fotspår och bli polis.

Eftersom jag är oförmögen att göra endast en sak i taget, fortsatte jag att studera juridik, samtidigt som jag genomförde polisutbildningen. Nu när examen närmar sig inser jag att det är mitt intresse för straffrätt som gjorde att jag hamnade inom detta område när det gällde att skriva uppsats. Jag kände även att jag ville skriva om något som jag kunde ha nytta av vilket ledde mig till 17 kap BrB. Som polisman möts man ofta av hot, våld och andra förgripelser i vardagen. Detta är en stor frustration för många poliser och även för mig.

Jag vill tacka min familj som stått ut med mitt bedrövliga humör, speciellt min pappa som jag kunnat diskutera situationer med och min mamma som stått för ”markarbete”. Jag vill även tacka Gösta Westerlund som svarat på mina förvirrade frågor i sista minuten och vidare min syster, mina vänner och kollegor som stått ut med mig.

FÖRKORTNINGAR

A a	Anfört arbete
B	Målnummer i brottmål
BrB	Brottsbalk (1962:700)
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
Cit	Citeras
Cå	Chefsåklagare
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
Kap	Kapitel
LAS	Lag (1982:80) om anställningsskydd
LOA	Lag (1994:269) om offentlig anställning
NJA	Nytt juridiskt arkiv avdelning 1
NJA II	Nytt juridiskt arkiv avdelning II
Prop	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RH	Rättsfall från hovrätterna
RÅ	Riksåklagaren
SkL	Skadeståndslag (1972:207)
SL	Strafflag (1864:11)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT rf	Svensk juristtidning, rättsfallsavdelning
TR	Tingsrätten

1. INLEDNING	6
1.1 Syfte	7
1.2 Metod	7
1.3 Disposition	7
1.4 Problemformuleringar/ Frågeställningar	8
1.5 Avgränsningar	9
2. HISTORIK	9
2.1 Strafflagsrevisionen	9
2.2 Brottsbalken	10
2.3 Ämbetsreformen 1975	10
3. DET FÖRSTÄRKTA RÄTTSSKYDDET	11
3.1 Allmänt	11
3.2 Varför ett förstärkt rättsskydd?	12
4. MYNDIGHETSUTÖVNING	15
4.1 Ämbetsansvar och ämbetsskydd	15
4.2 Offentlig myndighet och innebörden av dess utövning	16
4.3 Yrkesgrupper som kan utöva myndighet	18
4.4 Myndighetsutövning i Skadeståndslagen	20
4.5 Oriktig myndighetsutövning	20
5. VÅLD ELLER HOT MOT TJÄNSTEMAN 17 KAP 1§	22
5.1 Allmänt	22
5.2 Våld	22
5.3 Hot	24
5.4 Skyddets omfattning	25
5.5 Olika svårighetsgrader av 17:1 BrB	26
5.6 Uppsåt	30
5.7 Straffet	30
6. FÖRGRIPELSE MOT TJÄNSTEMAN 17 KAP 2 §	31
6.1 Allmänt	31
6.2 Hindrar, tvingar eller hämnas	31
6.3 Hot om gärning	32
6.4 Lidande	33
6.5 Skada	33
6.6 Annan olägenhet	34
6.7 Otillbörligt sätt	38
6.8 Skyddets omfattning	40

6.9 Uppsåt	41
6.10 Brottets fullbordan	41
6.11 Straffet	41
7. VÅLDSAMT MOTSTÅND 17 kap 4 §	42
7.1 Allmänt	42
7.2 Motvärn eller eljest med våld	43
7.3 Uppsåt	44
7.4 Straff	44
8. KONKURRENS	44
8.1 Allmänt	44
8.2 Skyddsobjekt och skyddsintresse	45
8.3 Brottskonkurrens och lagkonkurrens	46
8.4 Konkurrens vid våld och hot mot tjänsteman	47
8.5 Konkurrens vid förgripelse mot tjänsteman	50
8.6 Konkurrens vid våldsamt motståndet	52
9. MISSFIRMELSE AV TJÄNSTEMAN	52
9.1 Allmänt	52
9.2 Upphävningen	53
9.3 Bespottning	54
10. FÖROLÄMPNING 5 KAP 3 §	55
10.1 Allmänt	55
10.2 Brottet	55
10.3 Straffet	57
11. OFREDANDE 4 KAP 7 §	58
11.1 Straffet	59
12. ARTBROTT	59
13. SLUTDISKUSION	64
14. SAMMANFATTNING	67
15. KÄLLFÖRTECKNING	70
15.1 Rättsfall	70
15.2 Doktrin	71
15.3 Offentligt tryck	73
15.4 Muntliga källor	74

1. INLEDNING

Min uppsats handlar om det förstärkta rättsskyddet för de som utövar myndighet. Detta skydd finns i 17:1-5 BrB.

I en demokrati, ett rättssamhälle, förutsätts att myndigheter och deras tjänstemän följer lagarna. Myndigheter med tillsyns och kontrollfunktioner måste utföra sina uppdrag. Brott som upptäcks i myndigheternas kontrollverksamhet skall anmälas och anmälda brott skall utredas. Kan dessa brott bevisas skall åtal väckas och rätten skall fälla när brottet är styrkt. Fängelsestraff och andra påföljder skall avtjänas och böter betalas.¹ Om detta inte fungerar därför att tjänstemän hotas eller utsätts för våld när de arbetar skulle inte samhället fungera.² En rättsstat är med andra ord beroende av ett fungerande rättsväsende vars tjänstemän tillåts agera utan att behöva riskera att utsättas för våld eller hot. Att bekämpa brottslighet mot myndighetsutövning handlar ytterst om vår demokrati.³

Det är på grund av samhällsmedborgarnas intresse av att den offentliga verksamheten, utan ovidkommande hänsyn, fullgörs på ett riktigt sätt som det finns straffansvar i 20 kap BrB för offentliga funktionärer. Samma intresse gör sig gällande då offentliga funktionärer utsätts för angrepp i form av hot eller våld då de utövar myndighet och det är på grund av detta som det finns ett förstärkt rättsskydd för de tjänstemän som fullgör myndighetsutövning.⁴ Detta nämns i förarbetena⁵ till 17 kap BrB. I kapitlet skyddas utövare av allmän verksamhet mot angrepp som bör avvärjas i verksamhetens intresse.

---

1 BRÅ 2005:18 s 5.

2 A. a. s 5.

3 A. a. s 5.

4 Prop. 1975:78 s 141. SOU 1972:1 s 191.

5 Prop. 1975:78 s 141.

1.1 Syfte

Syftet med uppsatsen är att ta reda på vilken funktion vårt förstärkta rättsskydd har, det vill säga bestämmelserna i 17:1-5 BrB. Varför finns det förstärkta rättsskyddet, vilka skyddas utav det och har skyddet verkligen den effekt som lagstiftaren önskade? Vilka brister finns och vilka förändringar behöver göras?

1.2 Metod

Jag har studerat förarbeten, rättsfall och doktrin. Förarbetena är dels från SL dels från BrB. Rättsfallen jag studerat är både publicerade och opublicerade sådana. Den största anledningen till att jag redogjort för opublicerade domar är för att påvisa vilka skillnader det finns när det gäller för vilka brott gärningsmännen åtalas och döms för. Jag har även intervjuat Chefsåklagaren⁶ i Borås för att få en åklagares syn på det förstärkta rättsskyddet.

1.3 Disposition

Kap 2: En historisk tillbakablick av det förstärkta rättsskyddet.

Kap 3: En översiktlig redogörelse av det förstärkta rättsskyddet. Vad talar för och vad talar emot dess existens

Kap 4: En ingående beskrivning av begreppet ”myndighetsutövning”. Denna förklaring är nödvändig för att förstå vilka som skyddas av det förstärkta rättsskyddet och även när de skyddas. Rekviritet ”myndighetsutövning” finns i samtliga de bestämmelser i 17 kap BrB som jag kommer redogöra för.

Kap 5-7: En materiell beskrivning av bestämmelserna 17:1-4 BrB.

---

⁶ CA i Borås, Urban Svenkvist.

Kap 8: En redogörelse för vilka konkurrensproblem som finns mellan 17:1-4 BrB och andra straffbud.

Kap 9-11: I dessa kapitel redogör jag för vissa upphävda och närliggande brott till 17 kap BrB. Detta för att belysa problematiken.

Kap 12: En översiktlig beskrivning av begreppet artbrott och tankegångarna kring påföljder och straffmätning när det gäller det förstärkta rättsskyddet.

Kap 13-15: Innehåller slutdiskussion med analys, sammanfattning och källförteckning.

Jag har redogjort för mina egna åsikter och rättsfall i löpande text. Vissa rättsfall talar för sig själva medan jag kommenterat andra.

1.4 Problemformuleringar/ Frågeställningar

Det finns många problem med det förstärkta rättsskyddet, 17:1-5 BrB, men på grund av att arbetet inte skall "sväva ut" för mycket har jag valt att fördjupa mig i följande frågor som uppkommit under arbetets gång:

- Vilka åtnjuter skydd enligt 17:1-4 BrB? Hur framgår det vilka som skyddas?
- Vad är effekten av att det inte finns något grovt våld mot tjänsteman?
- Problematiken kring att spotta på tjänstemän. Vad åtalas det för och vad döms det för? Vad säger förarbetena? Vilken effekt har det för det förstärkta rättsskyddet?
- Behövs missfirmelse av tjänsteman återinföras i 17 kap BrB som ett förstärkt rättsskydd?

1.5 Avgränsningar

Jag har valt att ingående behandla bestämmelserna 17:1-4 BrB. Men har valt att inte behandla 17:5 BrB, om skydd för viss tjänsteutövning. Detta för att begränsa arbetet.

Däremot kommer jag att behandla den numera upphävda paragrafen, dåvarande 17:5 BrB, om missfirmelse mot tjänsteman, 4:7 BrB, ofredande, och 5:3 BrB, förolämpning, eftersom dessa bestämmelser har stor betydelse vid tolkningen av det förstärkta rättsskyddet.

2. HISTORIK

De brottstyper som i dag återfinns i 13-22 kap BrB betecknades fram till slutet av 1700-talet som majestätsbrott.⁷ Straffet för de brottsliga gärningar som innebar angrepp på ämbetsmän skärptes under 1600-talet och i 1734 års missgärningsbalk hade synen på dessa brott skärpts ytterligare.⁸

SL stiftades år 1864. Allmänna funktionärer skyddades i 1864 års SL mot tvång och hämnd endast då de utsattes för våld eller annan misshandel, våldsamt motstånd vid offentlig förrättning eller missfirmlig gärning. Straffbuden hot mot tjänsteman och förgripelse mot tjänsteman fanns inte i 1864 års SL. Delvis motsvarande gärningar till förgripelse mot tjänsteman, som i dag straffas i 17:2 BrB, återfanns dock i 10 kap SL.⁹

2.1 Strafflagsrevisionen

Straffrättskommittén lade år 1944 fram ett betänkande om brott mot staten och allmänheten.¹⁰ Vad avsåg ämbetsmannabrotten föreslogs straff för både våld å person och

---

7 SOU 1930:24 s 11 f. f.

8 A. a. s. 195 f. f.

9 SOU 1944:69 s 169 f. f.

10 SOU 1944:69.

hot om sådant våld. Kommitténs tanke var även att bestämmelsen om förgripelse å ämbetsman skulle komplettera missfirmelsebrotten.¹¹ Straffrättskommitténs förslag byggde på tanken att varje gärning, som medförde ett lidande, en skada eller olägenhet, om än aldrig så obetydlig, liksom även hot om en sådan gärning skulle drabbas av straff, om det i paragrafens angivna syfte ansågs föreligga. Rekvisitet ”våld eller annan misshandel” i 10:1 SL ersattes av ”våld” genom Strafflagsrevisionen och det var först genom Strafflagsrevisionen som hot om våld mot tjänsteman och förgripelse mot tjänsteman straffbelades.¹²

10 kap SL motsvarar, efter 1948 års strafflagsrevision, 17 kap i BrB. Ett antal lagstiftningsåtgärder har dock därefter vidtagits.

2.2 Brottsbalken

I 1953 års betänkande uttrycktes behovet av att SL, avseende de särskilda brotten samt partierna som utgjorde den allmänna delen av SL, behövde ersättas med en helt ny BrB och år 1962 lades ett nytt förslag till BrB fram.¹³ Brotten mot allmänheten intogs i 17 kap och BrB trädde i kraft den 1 januari 1965. 1864 års SL upphävdes därmed.

2.3 Ämbetsreformen 1975

Kretsen av dem som skyddas var vid flera av brotten, innan 20 kap BrB år 1975 genomgick en genomgripande reform, bestämd så att det skulle vara fråga om brott mot innehavaren av ämbete eller annan befattning varmed ämbetsansvar var förenat.¹⁴ När, genom reformen, det i 20 kap BrB stadgade ämbetsansvaret avskaffades bestämdes kretsen i stället genom att den brottsliga gärningen beskrevs som en gärning riktad mot myndighetsutövning.¹⁵ Genom införandet av rekvisitet myndighetsutövning, med en

---

11SOU 1944:69 s 178 f. f.

12 NJA II 1948 s 300-305.

13 SOU 1953:14, Prop. 1962:10.

14 Prop. 1975:78 s 101 f.

15 A. a. s 101.

ordalydelse som klargjorde att straffansvaret var begränsat till dem som utövade myndighet, blev personkretsen för den nya straffbestämmelsen avsevärt mindre än den personkrets som tidigare haft ämbetsansvar.¹⁶ Andra brott i 17 kap BrB var inte före år 1975 karakteriserad som ett brott mot innehavaren av viss slags befattning och är inte efter reformen konstruerade som brott mot myndighetsutövning.¹⁷

I och med ämbetsreformen upphävdes brottet missfirmelse mot tjänsteman, dåvarande 17:5 BrB. Behovet av missfirmelse mot tjänsteman ansågs kunna tillgodoses genom tillämpning av bland annat den allmänna straffbestämmelsen om förolämpning i 5:3 BrB. Stadgandet i 5:5 BrB, det vill säga att förolämpning endast får åtalas av målsäganden, ville kommittén förse med en undantagsbestämmelse av innebörden att förolämpning mot någon i eller för hans utövande av offentlig myndighet fick åtalas av åklagare efter angivelse av målsäganden om åtal av särskilda skäl fanns påkallat ur allmän synpunkt.¹⁸

Medborgarnas intresse av att offentliga verksamheten utan ovidkommande hänsyn fullgörs på ett riktigt sätt och därav måste skyddas mot angrepp utifrån i form av våld eller hot motiverade dock att 17:1-2 och 17:4 BrB bibehölls.¹⁹

3. DET FÖRSTÄRKTA RÄTTSSKYDDET

3.1 Allmänt

I 17:1-5 BrB straffbeläggs delvis vad som redan är straffbelagt genom andra lagrum, till exempel i 3-4 och 12 kap BrB.²⁰ Syftet med 17:1-5 BrB är därför att ge de personer, som omfattas av dessa bestämmelser, ett förstärkt rättsskydd genom en strängare straffskala än den som skulle tillämpas om brotten riktades mot någon annan som inte är skyddad enligt lagrummen.²¹

---

¹⁶ Prop 1975:78 s 146.

¹⁷ Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s 17:2.

¹⁸ SOU 1972:1 s 191.

¹⁹ A.a. s 191.

²⁰ Westerlund, Våld mot tjänsteman, s. 35 f. f.

²¹ Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s. 17:2.

Den sammanhållande länken i 17 kap BrB är att brotten riktar sig mot allmän verksamhet och i 17:1-5 BrB skyddas utövare av allmän verksamhet mot angrepp som de bör skyddas i från i verksamhetens intresse. Huvudfrågorna i kapitlet är alltså två, nämligen vilka som skyddas och mot vad de skyddas.²² I kapitlet stadgas först, i 17:1 BrB, straff för våld och hot mot tjänsteman. I 17:2 BrB finns straffbudet förgripelse mot tjänsteman. I 17:4 BrB stadgas ansvar för våldsamt motstånd mot någon i hans myndighetsutövning och i nuvarande 17:5 BrB utsträcks kriminaliseringen enligt de föregående paragraferna.²³ Resterande paragrafer i kapitlet kommer inte att redogöras för i denna uppsats.

3.2 Varför ett förstärkt rättsskydd?

I förarbetena till BrB förklarade departementschefen att lagrummen om våld eller hot mot tjänsteman samt missfirmelse mot tjänsteman konstruerats på ett annorlunda sätt, eftersom straffbestämmelsernas utformning tidigare inte varit helt tillfredsställda.²⁴ Han ville dock inte avveckla det förstärkta rättsskyddet, i nuvarande 17:1 BrB, utan ansåg istället att straffbestämmelserna borde konstrueras på sådant sätt att den brottsliga gärningen beskrevs med hänvisning till 3-5 kap BrB.²⁵ Westerlund menar att departementschefen inte heller vid något senare tillfälle har velat avskaffa skyddet i 17:1-5 BrB.²⁶

Westerlund menar dock vidare att skäl kan anföras för ett upphävande av 17:1-5 BrB så att brott mot dessa bestämmelser i stället straffbeläggs enligt andra lagrum, i första hand i 3-5 kap BrB. Jämlikhetssträvan borde kunna vara ett skäl till att upphäva 17:1-5 BrB då det kan vara svårt att motivera att vissa personer skall ha ett starkare skydd än andra. Lagstiftningen ger dock även vissa andra kategorier av människor ett förstärkt skydd jämfört med övriga samhällsmedborgare. Övergripping i rättssak 17:10 BrB och förgripelse mot konungen 18:2 BrB kan vara exempel på detta. Så länge det finns andra kategorier

---

²² Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s 17:1 f. f.

²³ A. a. s 17:2.

²⁴ Prop. 1962:10 s B 241, NJA II 1962 s 257.

²⁵ NJA II 1962 s 257 f. f.

²⁶ Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 35.

som särbehandlas genom att ha ett förstärkt rättsskydd bör inte kravet på jämlikhet vara avgörande för ett avskaffande av det förstärkta rättsskyddet i 17:1-5 BrB.

Ett annat skäl för att upphäva 17:1-5 BrB är, enligt Westerlund, att de personkategorier som skyddas av dessa straffbestämmelser, till exempel poliser, i allmänhet ofta är bättre utrustade och förberedda på att möta ett brottsligt angrepp än till exempel åldringar, kvinnor, barn och handikappade. Det kan därför uppfattas som stötande för en del att de av 17:1-5 BrB skyddade personerna skall erhålla ett starkare skydd än övriga här nämnda grupper. Trots detta anser Westerlund att detta inte motiverar ett avskaffande av det förstärkta rättsskyddet. Han motiverar detta med att angreppet riktar sig mot en särskild skyddsvärd offentlig verksamhet, och att de av 17:1-5 BrB skyddade personerna innehar sådan tjänst, att de vanligtvis är ålagda att ingripa på ett visst sätt. De kan därför inte dra sig undan vid en konfliktsituation. Att sådan offentlig verksamhet får verka ostörd innebär, enligt Westerlund, det bästa skyddet för enskilda mot angrepp å dem.²⁷ Departementschefen uttalade att medborgarna har ett intresse av att offentliga funktioner fullgörs på ett riktigt sätt och att de inte utsätts för angrepp utifrån i form av våld, hot eller liknande.²⁸ Vid angrepp på exempelvis en polis bör det betraktas allvarligare än ett angrepp på en privatperson eftersom det inte bara är ett angrepp som riktar sig mot den offentliga förvaltningen utan även mot polismannen som person.

Vad som ovan anförts behöver dock inte nödvändigtvis innebära att 17:1-5 BrB måste finnas kvar. Det måste krävas att lagrummen fyller ett behov som inte tillgodoses i andra paragrafer. För de i 17:1 BrB straffbelagda gärningarna stadgas visserligen en strängare straffskala än den som skulle tillämpas för samma gärning om den riktade sig mot någon som inte skyddas enligt bestämmelsen, men detta kan inte vara något krav för ett bibehållande av 17:1 BrB. Att brottet riktar sig emot en myndighetsutövande person kan beaktas även vid bestämmandet av straffet, även om gärningen straffbeläggs under 3 eller 4 kap BrB. I 17:2-4 BrB stadgas dessutom ingen strängare straffskala än motsvarande straffbestämmelser utanför 17 kap BrB. Straffskalan är därför, enligt Westerlund, i sig inget skäl för ett bibehållande av dessa lagrum. Skälet för ett bibehållande av dessa lagrum kan i

---

²⁷ Westerlund, Våld mot tjänsteman, s. 35 f.

²⁸ Prop. 1975:78 s 176.

stället vara det, att man därmed velat markera att brott mot de av 17:1-5 BrB skyddade personerna skall bedömas allvarligare än om motsvarande brott riktar sig mot en person som inte skyddas av dessa straffbestämmelser.²⁹ Att ha kvar 17:1-5 BrB fyller dessutom en moralbildande effekt i det att allmänheten troligen lägger större vikt vid brottets rubricering än vid det avdömda straffet.

Även chefsåklagare Svenkvist³⁰ anser att 17 kap BrB har en moralbildande effekt och att det därför är viktigt att 17:1-5 BrB finns kvar som ett förstärkt straffskydd. Cå Svenkvist menar vidare att det är viktigt att våld mot tjänsteman och hot mot tjänsteman finns kvar eftersom till exempel våld mot tjänsteman inte kräver smärta eller skada utan att det räcker med ett betvingande och att hot mot tjänsteman inte kräver att målsäganden verkligen blivit rädd. Kap 17:1-4 BrB är med andra ord ”vidare” straffbud än motsvarande brott i 3-5 kap BrB.

Även jag instämmer med att 17:1-5 BrB har en moralbildande effekt. Jag anser det viktigt att betona att om man blir angripen i eller för sin myndighetsutövning är det som ovan nämnts inte bara ett angrepp mot myndighetsutövningen utan det är även ett brott mot personen.

---

29 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 36.

30 Chefsåklagaren i Borås, Urban Svenkvist.

4. MYNDIGHETSUTÖVNING

4.1 Ämbetsansvar och ämbetskydd

Alla som, helt eller delvis, var underkastade ämbetsansvar åtnjöt också ämbetskydd i tidigare lagstiftning.³¹ Vilka som var underkastade ämbetsansvar framgick av 20:12 BrB. I och med ämbetsreformen år 1975 upphävdes emellertid 20:12 BrB och den ersattes avsiktligt inte av någon motsvarande straffbestämmelse.³²

Efter det, att det i 20 kap BrB stadgade ämbetsansvaret avskaffades, bestämdes kretsen av dem som skyddas av 17:1-4 BrB i stället genom att den brottsliga gärningen beskrevs som en gärningen riktad mot myndighetsutövning.³³ Genom införandet av rekvisitet myndighetsutövning blev personkretsen för den nya straffbestämmelsen avsevärt mindre än den personkrets som tidigare haft ämbetsansvar.³⁴

Det var med hänsyn till det samspel som råder mellan ansvarsreglerna för offentliga funktionärer, i 20 kap BrB, samt bestämmelserna, i 17 kap BrB, som har till syfte att förhindra obehöriga påtryckningar på utövarna av offentlig myndighet som kommittén föreslog vissa ändringar även i 17 kap BrB.³⁵ Ämbetsansvarskommittén förklarade att en av målsättningarna med den nya lagändringen i 20:1 BrB var att få ett enhetligt system för all offentlig verksamhet. Motivet för sanktionerna skulle vara medborgarnas intresse av att offentliga funktioner utan ovidkommande hänsyn fullgjordes på ett riktigt sätt. Departementschefen tillade att samma intresse gör sig gällande då myndighetsutövningen utsätts för angrepp utifrån i form av våld, hot eller liknande.³⁶

---

31 SOU 1972:1 s 194 f.

32 A. a. s 196 f.

33 Prop. 1975:78 s 141 f. f.

34 A. a. s 146.

35 Prop. 1975:78 s 137.

36 Prop. 1975:78 s 109 f. f.

4.2 Offentlig myndighet och innebörden av dess utövning

Genom begreppet offentlig myndighet avsåg Ämbetsansvarskommittén att dra en gräns mot det område där det allmänna uppträder som part i avtalsförhållanden. Kommittén uttalade vidare att offentlig myndighet är ytterst grundad i lag eller annan författning. Genom de offentliga funktionärernas myndighetsutövning skapas för enskilda eller andra subjekt plikter eller rättigheter som inte är av privaträttslig natur.³⁷

Till myndighetsutövning hör även myndighet som utövades utanför de traditionella myndighetsorganen, till exempel obligatorisk kontrollbesiktning av motorfordon hos AB Svensk bilprovning.³⁸

Myndighetsutövning kan bestå av meddelande av *formella beslut* som för den enskilde innebär förmåner, rättigheter eller skyldigheter i olika hänseenden, samt *faktiska åtgärder* för att verkställa sådana beslut. Myndighetsutövning kan också ta sig uttryck i *faktiska åtgärder som inte har föregåtts av formligt beslut*, exempelvis då en polisman dirigerar trafiken eller ingriper för att upprätthålla allmän ordning. Myndighetsutövning är inte inskränkt till förpliktande åtgärder utan även åtgärd som för den enskilde innebär förmån eller rättighet kan vara myndighetsutövning.³⁹ Som exempel kan nämnas beviljande av körkort och tillsättande av offentlig tjänst.⁴⁰

Ibland döljer sig ett förpliktande myndighetsbeslut bakom termer som anmaningar, framställningar etcetera, till exempel vid skyldighet enligt taxeringslagen att efter ”anmaning” avge självdeklaration. Vidare räknas till myndighetsutövning åtskilliga åtgärder som till formen endast innefattar ett meddelande om vissa faktiska förhållanden men som skapar rättigheter eller skyldigheter på samma sätt som all annan myndighetsutövning. Här märks olika i författning stadgade former av registeranteckningar, inskrivningsåtgärder etcetera. På samma sätt är att betrakta sådana upplysningar och andra underrättelser som offentliga organ har att lämna enligt särskilda författningsbestämmelser

---

37 Prop. 1975:78 s 109 f. SOU 1972:1 s 129

38 SOU 1972:1 s 129 f.

39 A.a. s 130 f.

40 Åklagarmyndighetens RättsPM 2006:6, s 7 f. f.

och som på ett eller annat sätt påverkar den enskildes rättsläge. Till sådan myndighetsutövning hör till exempel underrättelse om avvikelser från självdeklaration.⁴¹

Det förfarande varigenom det allmänna utövar sin rätt enligt ett avtal kan emellertid vara reglerat på sådant sätt att rättsutövningen har karaktären av myndighetsutövning. Disciplinärt förfarande enligt LOA är reglerat i förvaltningslagen, liksom också förfarande angående avskedande enligt LAS. Vid 1975 års reform av 20 kap BrB gjorde departementschefen uttalanden av innebörd, att sådana förfaranden är att betrakta som myndighetsutövning. Enligt detta uttalande borde det i disciplinärena vara fråga om myndighetsutövning oberoende av om den i ifrågakommande disciplinpåföljden är stadgad i LOA eller är med stöd av den lagen bestämd i avtal, som kan ske enligt dess 16 § LOA.⁴²

Rättsfall

NJA 1953 s 512 behandlar frågan om tulltjänsteman, som under måltidsrast misshandlats ombord på ett fartyg vars lossning han övervakade varit i tjänsteutövning. Rättsfallet behandlar äldre rätt och gäller frågan om brottet riktar sig mot någon, då denne var i tjänsteutövning. Problemet att fastställa om någon varit i tjänsteutövning vilar emellertid på väsentligen samma grunder som krävs för att avgöra om någon nu skall anses befinna sig i myndighetsutövning.

Åklagaren åtalade för våld mot tjänsteman för att den tilltalade utövade våld mot en tulltjänsteman, då denne utövade tillsyn av ett fartyg. HD dömde den tilltalade för våld mot tjänsteman och förklarade att målsägaren, som bar uniform, hade utövat tillsyn över fartygets lossning. Under måltidsrasten, då misshandeln ägde rum, utfördes ingen lossning. Lastluckorna var dock inte förseglade så det krävdes tillsyn även under rasten. Målsäganden var därför tvungen att uppehålla sig ombord på fartyget eller i närheten av detta för att kunna ingripa mot försök att olovligen föra in eller ut varor. Oavsett om det kortvariga måltidsrasten inräknades i hans tjänstgöringstid eller inte, innebär rasten därför inte ett avbrott i hans bevakningstjänst. Misshandeln hade därför skett medan han var i tjänsteutövning.

Avgörande för detta rättsfall var tjänstemannens offentlighetsrättsliga befogenhet och skyldighet, att ha tillsyn över fartyget, vilket han även ansågs ha gjort, då han angreps. I nuvarande lagstiftning innebär detta, att om en myndighetsutövare angrips under uppehåll i sin tjänst, skall den tilltalade dömas enligt 17 kap BrB, om uppehållet inte innebär ett

---

41 Prop. 1975:78 s 109 f.

42 Åklagarmyndighetens RättsPM 2006:6 s 7 f. f.

avbrott i den angripnes myndighetsutövning. Detta rättsfall påvisar till stor del vidden av begreppet myndighetsutövning.

4.3 Yrkesgrupper som kan utöva myndighet

Det kan vara svårt att avgöra om viss yrkeskategori kan utöva myndighet eller inte och jag kommer inte att räkna upp alla yrkesgrupper som enligt praxis har ansetts vara berättigade till myndighetsutövning. Generellt kan dock tre huvudgrupper urskiljas.⁴³ Dessa är:

- Straffskyddet omfattar tydligt tjänstemän hos stat och kommun, i vilkas befattningar det ingår att utöva myndighet, som beslut, förrättning, utredningsarbete med mera. Exempelvis domare, åklagare, kronofogdar och deras assistenter, tjänstemän vid verk och myndigheter som byråchefer och byråsekreterare, kommunala nämndchefer, socialsekreterare och poliser.
- Andra offentliga anställda vilka har befogenhet att lämna anvisningar, vanligtvis av praktisk art, inom sitt arbetsområde. Exempelvis passkontrollant, sjuksköterska, trafikövervakare eller vårdare inom kriminalverket.
- Anställda inom verksamhetsområden i vilka den anställde har stöd i särskilda verksamhetsregler som är angivna eller fastställda genom lagstiftning. Exempelvis tågvakter, ordningsvakter med särskilt förordnande och buss och spårvagnsförare i kollektivtrafik.

Rättsfall

I NJA 1980 s 421 I-III har angrepp mot busschaufför, spårvagnsförare och biljettkontrollant ansetts som brott mot 17:1 BrB.

HD förklarade att enligt reglemente eller ordningsstadga för trafiken i staden, hade offren behörighet att meddela erforderliga anvisningar som de resande var skyldiga att följa. De som inte följde anvisningarna kunde dömas till ansvar enligt 28 § ordningsstadgan. HD grundade sina domslut på att

---

⁴³ Dahlström m.fl. Brott och påföljder, s 352 f.

de anvisningar som lämnats av målsägandena varit straffsanktionerade och att gärningsmännen varit skyldiga att följa dessa.

I gärningsbeskrivningarna i de tre fallen har åklagarna inte, trots att de yrkat ansvar enligt 17:1 BrB, lagt gärningsmannen till last att de angripit personer som varit i myndighetsutövning. Enligt 30:3 RB får dom inte avse annan gärning än den, för vilken ansvarstalan har förts i behörig ordning. Domstolarna har dock rätt att tolka in detta rekvisit i gärningsbeskrivningarna med stöd av åklagarnas brottsrubriceringar.⁴⁴

RÅ menade att målsägandenas befogenheter inte varit av så genomgripande slag att det kunde anses innefatta myndighetsutövning. Westerlund menar dock att det framgår av förarbeten, doktrin och senare rättspraxis att en straffsanktionerad anvisning, som i kraft av offentlighetsregler får rättsverkningar för eller emot den enskilde, innebär myndighetsutövning.⁴⁵ Målsägandena i de tre rättsfallen måste anses ha utövat myndighet, då de med stöd av sina reglementen meddelat straffsanktionerade anvisningar, vilka motparten varit skyldiga att åtlyda.⁴⁶

Westerlund menar att den skyddade personkretsen i 17:1-4 BrB har en vag bestämning och att det i stället borde finnas en direkt uppräkningslista av de grupperna som skyddas av 17:1-4 BrB. Han menar vidare att det, för att inte uppräkningslistan skall riskera att bli inaktuell allt för snabbt, måste krävas att kretsen som skyddas måste inskränkas till att bara gälla grupper som inte kan förväntas beröras av sådana förändringar.⁴⁷ En presumtiv våldsvärkare måste kunna antas förstå att han angriper en, enligt 17:1-4 BrB, skyddad person utan att ha några vidare juridiska kunskaper. Detta för att uppfylla det förstärkta rättsskyddet.⁴⁸

Jag delar uppfattningen av att beskrivningen av vilka som åtnjuter skydd enligt 17:1-4 BrB är allt för vag. Det tenderar att vara ett stort problem att avgöra om ett brott är begånget

---

44 Westerlund, Ordningsstörande brott, s 191.

45 A.a. s 191 f.

46 A.a. s 191 f.

47 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 37.

48 A.a. s 37 f.

mot en enligt 17 kap BrB skyddad person eller inte.⁴⁹ Är det svårt för yrkesverksamma att avgöra om en person anses utgöra myndighet kan det enligt mig presumeras bli svårt att styrka våldsverkarens uppsåt till myndighetsutövningen.

4.4 Myndighetsutövning i Skadeståndslagen

Begreppet myndighetsutövning i BrB är näst intill identiskt med motsvarande begrepp i SkL. Då bestämmelsen i SkL huvudsakligen har en reparativ funktion, kan emellertid synen på vad som skall anses innebära myndighetsutövning i skadeståndsrättslig mening kunna komma att tänjas ut något.⁵⁰ Någon motsvarande utökning av begreppet myndighetsutövning i straffrättslig mening bör däremot inte ske, eftersom ett sådant förfarande kan komma i konflikt med rättssäkerhetsintresset och legalitetsprincipen. Departementschefen förklarade bland annat att det är från rättssäkerhetssynpunkt av största vikt att tillämpningsområdet för en straffbestämmelse anges på ett så klart och entydigt sätt att ansvar endast drabbar gärningar som anses straffvärda.⁵¹

4.5 Oriktig myndighetsutövning

Ett angrepp mot en person som utför myndighetsutövning blir straffritt enligt 17 kap BrB endast i de fall angreppet riktar sig mot någon arbetsuppgift som helt saknar samband med myndighetsutövningen.⁵² Detta innebär att även ”oriktig” myndighetsutövning skyddas. Skyddets omfattning är bland annat beroende av angreppets art.⁵³ Jareborg menar att ”oriktig” myndighetsutövning också är myndighetsutövning, såvida inte den skyddade personen har överskridit sitt kompetensområde till den grad, att han uppenbarligen är att

---

49 Kunskaper baserade på mina yrkesverksamma år som polis.

50 Prop. 1975:78 s. 141 f. f.

51 A. a. s 145.

52 SOU 1972:1 s 195.

53 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 75.

likställa med enskild person, som obehörigen utövar allmän verksamhet.⁵⁴ Detta uttalade Straffrättskommittén i förslaget till 1948 års lagstiftning.⁵⁵

Straffrihet vid ”oriktig” myndighetsutövning kan förekomma i vissa fall medan beaktande vid påföljdsfrågan och straffmätning kan förekomma i andra. När det gäller 17:1 BrB torde det endast anses tillåtet att använda våld och hot om våld å den skyddade personen vid situationer som kan jämföras med nödsituationer. Möjligheterna att använda dessa former av angrepp mot ”oriktig” myndighetsutövning är därför mycket begränsade både då det gäller att hindra en rättsstridig myndighetsutövning och att tvinga en person till myndighetsutövning som han rättsstridigt vill underlåta. Möjligheterna att hindra torde dock vara något större än att tvinga den myndighetsutövande personen.⁵⁶

När det gäller förgripelse mot tjänsteman har bestämmelsen en uttrycklig förutsättning om att gärningen skall ske otillbörligen för att vara straffbar.⁵⁷ I de fall gärningen riktar sig direkt mot den skyddade personen eller mot dennes egendom måste förutsättas, att gärningen i allt fall kan bli straffri, om den utövas i nödsituationer eller liknande situationer. Frågan är om inte gärningen kan bli straffri även i de fall det inte föreligger en så allvarlig situation som en nödsituation. Detta följer av att den brottsliga gärningen i 17:2 BrB även omfattar lindrigare angrepp än de som bestraffas i 17:1 BrB. För att en i och för sig brottslig gärning eller hot därom skall kunna bli straffri i dessa fall torde dock krävas att det är fråga om uppenbart ”oriktig” myndighetsutövning. Därutöver måste hänsyn tas till angreppets art, syftet med den oriktiga myndighetsutövningen och vad den ”oriktiga” myndighetsutövningen kunnat orsaka eller redan orsakat.⁵⁸ Riktas gärningen direkt mot annan person än den skyddade personen eller mot hans egendom torde kunna presumeras, att det straffria området är något mindre än i de fall motsvarande gärningar riktar sig direkt mot den som utövar den ”oriktiga” myndighetsutövningen.⁵⁹

---

54 Jareborg, Brotten III, s 158 f.

55 SOU 1944:69 s 172.

56 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 75 f. f.

57 Se kap 6.7.

58 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 80 f.

59 A.a. s 81.

Även vid våldsamt motstånd kan gärningen vara straffbar även om den riktar sig mot ”oriktig” myndighetsutövning. Riktar sig gärningen mot uppenbart ”oriktig” myndighetsutövning anses, enligt allmänna regler, våldsamt motstånd i större utsträckning än våld mot tjänsteman vara straffritt.⁶⁰

5. VÅLD ELLER HOT MOT TJÄNSTEMAN 17 KAP 1§

5.1 Allmänt

I 17:1 BrB straffas våld och hot mot tjänsteman. Vad gäller själva gärningen och straffet motsvarar paragrafen, med vissa förändringar, 10:1 SL i 1948 års lydelse. Som ovan nämnts har dock, genom ämbetsrevisionen år 1975, ämbetsansvaret avskaffats. Kretsen mot vilka brott kan begås har härefter bestämts genom att gärningen kan sägas vara en förgripelse på någon i hans myndighetsutövning.⁶¹

5.2 Våld

Våld mot tjänsteman är dels våld mot någon i hans myndighetsutövning, dels mot någon för att tvinga, hindra eller hämnas myndighetsutövning. Det krävs dock inte att angreppet har påverkat den skyddade personen på så sätt att gärningsmannen lyckats framtvinga eller hindra sådan åtgärd.

Med uttrycket ”med våld förgriper sig å någon”⁶² menas detsamma som ”våld å person”⁶³ i 8:5 BrB. Med våld å person menas, om man bortser från förfarandet att försätta någon i vanmakt, dels misshandel dels vissa former av betvingande.⁶⁴ Som misshandel straffas, enligt 3:5 BrB, att tillfoga annan person kroppsskada, sjukdom, smärta eller försätta honom i vanmakt eller annat sådant tillstånd.

---

60 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 83.

61 Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s. 17:5 f. f.

62 17:1 BrB, första meningen.

63 8:5 BrB, första meningen.

64 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 112 f.

När det gäller sådant våld som innebär betvingande omfattar 17:1 BrB inte alla gärningar som enligt 4 kap BrB är frihetsbrott.⁶⁵ De former av betvingande som avses i paragrafen är sådana som innebär att den skyddade personen helt eller nästan helt berövas sin handlingsförmåga. Att enbart tränga undan en tjänsteman eller rycka något i från honom för att hindra eller framtvinga en tjänsteåtgärd är i normalfallet straffbart endast som våldsamt motstånd 17:4 BrB. Detsamma gäller om att stänga in honom eller rycka och slita i hans kläder, såtillvida inte en sådan åtgärd helt eller delvis berövar honom handlingsförmågan.⁶⁶ I rättspraxis har detta tolkats på så sätt, att som våld å person anses att hålla fast någon, så att denna antingen inte kan, eller endast med största svårighet kan, röra sig. Gränsen mot våldsamt motstånd bör i stora drag därför kunna dras på följande sätt: Om någon rycker och sliter i en myndighetspersons kläder, skall detta normalt sett ses som våldsamt motstånd. Om däremot gärningen är så våldsam, att den helt eller nästan helt berövar den angripne hans handlingsförmåga kan den i stället bedömas som våld mot tjänsteman.⁶⁷

En fråga som diskuterats är om vanmaktsfallet, det vill säga att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd, skall ingå i våldsbegreppet i våld mot tjänsteman. Vad som talar mot att vanmaktsfallet ingår i paragrafen är att det inte ingår i våldsbegreppet i rån 8:5 BrB. Där anses det vara ett med våld sidoordnat fall. Vad som däremot talar för att vanmaktsfallet skall ingå i våldsbegreppet i 17:1 BrB är att med våld å person avses bland annat misshandel 3:5 BrB och att vanmaktsfallet ingår i misshandelsbegreppet. Det går inte att få något entydigt svar på frågan om vanmaktsfallet skall rymmas under paragrafen. Westerlund menar att vanmaktsfallet inte ingår i våld å person i 17:1 BrB i enlighet med legalitetsprincipen och den straffrättsliga tolkningsregeln *in dubio mitius*. *In dubio mitius* innebär att domstolarna skall välja det för den tilltalade mest fördelaktiga alternativet vid tveksamma fall. Vanmaktsfallet kan istället straffas enligt 17:2 BrB.⁶⁸

---

65 Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s 17:6.

66 NJA II 1948, s 301.

67 Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s. 17:6,

68 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 112 f. f.

Påverkar en skada tjänstemannen endast psykiskt, till exempel om det sker som hämnd, eller innebär den enbart ekonomisk skada för honom, kan 17:2 BrB istället bli tillämpligt.⁶⁹ Våld mot egendom och våld å annan person än den skyddade själv faller aldrig under 17:1 BrB. Sådant våld kan, beroende på omständigheterna, bli att bestraffa i enlighet med 17:2 eller 17:4 BrB i kapitlet. Dessa paragrafer är subsidiära till 17:1 BrB.⁷⁰

5.3 Hot

Genom 1948 års strafflagsrevision straffbelades hot om våld mot tjänsteman i 10:1 SL. Hotet bestämdes i enlighet med departementschefens uppfattning vilket innebar att allt hot om våld å den skyddade personen straffbelades i 10:1 SL.⁷¹

För straffbarhet enligt paragrafen krävs att hotet har kommit till den skyddade personens kännedom och det förutsätts att den skyddade personen hotas då denne fullgör myndighetsutövning. Det kan också ske för att tvinga, hindra eller hämnas dennes myndighetsutövning. Det krävs inte att hotet påverkat den skyddade personen på så sätt, att den hotande lyckats framtvunga eller hindra viss åtgärd.⁷²

Hotet behöver inte innebära, eller för den hotade framstå som, trängande fara. Det behöver med andra ord inte ha orsakat någon rädsla hos den hotade, eller ens varit ägnat att hos honom framkalla allvarlig fruktan.⁷³ För att det skall föreligga ett hot mot tjänsteman krävs dock att den hotade uppfattar hotet och även tar det som allvarlig menat. Gör han inte detta, trots att han uppfattar att han är utsatt för ett hot, är det ett försök till hot mot tjänsteman. Med ”allvarligt menat” krävs inte att hotet skall vara objektivt farligt, det vill säga det krävs inte att gärningsmannen vill och kan fullfölja sina hot. Det krävs dock att hotet

---

69 Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s 17:6.

70 A. a. s 17:6.

71 Prop. 1948:80 s 156 f.

72 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 154 f.

73 A.a. s.154 f. f.

framställs på ett sådant sätt att det i normala fall räcker för att inge farhågor hos den hotade att hotet skall kunna förverkligas.⁷⁴

Hot om annat än våld å den skyddade personen eller hot mot den skyddade personens anhöriga, det vill säga tredje person, eller mot hans egendom kan inte medföra straff enligt 17:1 BrB. Dessa hot kan istället medföra straff enligt 17:2 BrB, det vill säga förgripelse mot tjänsteman.

5.4 Skyddets omfattning

Skyddet enligt 17:1 BrB gäller livet ut oavsett om den före detta myndighetsutövande personen gått i pension eller sökt och fått annan anställning.⁷⁵ Frågan om i vilken mån stadgandet skyddar även den som ännu inte har blivit utövare av myndighet har besvarats olika i litteraturen. Jareborg anser att skyddet inträder då vederbörande blir förordnad på befattningen. Skulle personen av någon anledning inte tillträda befattningen, exempelvis på grund av brott enligt 17 kap BrB, bör likväl fullbordat brott föreligga enligt Jareborg.⁷⁶ Enligt senaste upplagan av brottsbalkskommentaren är det dock tveksamt om lagtexten tillåter en vidare tolkning än att skyddet inträder då vederbörande tillträtt befattningen varmed myndighetsutövning följer.⁷⁷ Westerlund menar att blivande myndighetsutövare inte skyddas av 17:1 BrB på det sätt som lagtexten ser ut.⁷⁸ Jag är enig med författarna till brottsbalkskommentaren och Westerlund med tanke på legalitetsprincipen.

---

74 Westerlund, Ordningsstörande brott, s. 194 f.

75 Dahlström m.fl., Brottsbalken, s 354.

76 Jareborg, Brotten III, s 160.

77 Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s 17:6.

78 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 90 f. f.

5.5 Olika svårighetsgrader av 17:1 BrB

Våld och hot mot tjänsteman straffas i ringa och normalfall. Det framgår dock inte av förarbeten och lagtext vart gränsen går emellan normalfall och ringa fall av våld respektive hot mot tjänsteman. Eventuellt kan våld mot polismän och högre ämbetsmän, till exempel domare, sällan anses som ringa, även om våldet varit lindrigt. Jareborg är en av dem som anser att den skyddade personens tjänsteställning och, förmodligen, utsatta ställning kan inverka på bedömningen av brottets svårighetsgrad.⁷⁹

Rättsfall

Nedan följer några rättsfall för att påvisa resonemang från domstolarna kring ringa eller normalfall av våld och hot mot tjänsteman:

NJA 1992 s 528

Ringa våld mot tjänsteman?

Åtal väcktes för våld mot tjänsteman då gärningsmannen med våld förgripit sig på en uniformerad trafikvakt, när hon i sin tjänsteutövning skulle placera en parkeringsanmärkning på mannens bil. Våldet skedde genom att med händerna fatta tag om hennes överarmar och därefter skjuta henne framför sig för att slutligt knuffa henne ifrån sig.

HD finner, i likhet med TR och HovR, det utrett att mannen med händerna fattat tag om målsägandens överarmar och därefter knuffat henne ifrån sig. Det grepp som mannen tagit på henne har förorsakat smärta som föranlett att hon samma dag uppsökt läkare. Han har därför utövats våld som avses i 17:1 BrB.

HD dömde mannen för våld mot tjänsteman. Brottet ansågs dock som ringa. I domskälen förklarades, att våldet fick anses ligga nära gränsen mot sådant våld som bestraffas som våldsamt motstånd. Det framgick redan av gärningsbeskrivningen, men även av ett journalutdrag som åberopats, att det våld som utövats fick anses vara av mindre allvarligt slag.

---

79 Jareborg, Brotten III, s. 162.

/ NJA 1972 s 650 var frågan huruvida hot mot tjänsteman var att anse som ringa

HD har i rättsfallet prövat gränsdragningen mellan ringa brott och brott av normalgraden. I det fallet fann HD att ett yttrande om dödshot mot en polisman, där gärningsmannen bar kniv men snabbt lugnade sig, inte kunde bedömas som ringa brott. HD synes ha lagt vikt vid gärningsmannens uppträdande såväl före som efter hotet samt det förhållandet att det verbala hotet underströks av knivbeväpningen.

RH 1995:93

Hot via telefon om att spränga kronofogdemyndigheten i luften har, när det framförts till tjänstemannen på myndigheten, bedömts som ringa hot mot tjänsteman.

I domskälen förklarade HovR att vad som talade emot att brottet ansågs vara av ringa art var att kronofogdemyndigheten är en myndighet som är hårt utsatt för övergrepp från allmänhetens sida. Vid bedömningen skall emellertid även hotets beskaffenhet beaktas. De hotelser som hade uttalats hade skett via telefon. Det stod även klart att, även om hotelserna i sig varit av mycket allvarligt slag, det var föga realistiskt att räkna med att gärningsmannen skulle kunna genomföra åtgärderna på det sätt han påstått. Brottet bedömdes därför som ringa.

/ RH 2002:5 var frågan om det var ringa hot mot tjänsteman

Åtal väcktes för hot mot tjänsteman då en man, med hot om våld, hade förgripit sig på en biljettkontrollant i dennes myndighetsutövning genom att göra uttalanden av innebörd att han skulle skada och döda denne. Han sade bland annat "ett ord till och jag krossar skallen på dig." TR dömde mannen för hot mot tjänsteman till fängelse i två månader. I domskälen anförde TR bland annat brottet inte var att anse som ringa.

HovR ändrade TR dom på så sätt att gärningen bedömdes som ringa brott. I domskälen anförde HovR följande: Såsom försvarande omständigheter vid bedömningen av gärningen nämns i doktrinen bland annat målsägandens tjänsteställning, om målsäganden genom sin tjänsteställning är särskilt utsatt för risk för angrepp från allmänheten samt våldets eller hotets beskaffenhet. HD har i rättsfallet **NJA 1972 s 650** (se ovan) prövat gränsdragningen mellan ringa brott och brott av normalgraden. I det fallet fann HD att ett yttrande om dödshot mot en polisman, där gärningsmannen bar kniv men snabbt lugnade sig, inte kunde bedömas som ringa brott. HD synes ha lagt vikt vid gärningsmannens uppträdande såväl före som efter hotet samt det förhållandet att det verbala hotet underströks av knivbeväpningen. HovR:n har i rättsfallet **RH 1995:93** (se ovan) bedömt ett telefonhot om att låta spränga kronofogdemyndigheten i luften som ringa brott. HovR har därvid beaktat att hotet i och för sig riktats mot en utsatt kategori av tjänstemän men att det rört sig om ett hot som uttalats per telefon och att det för målsäganden måste framstått som föga realistiskt att hotet skulle komma att genomföras.

Biljettkontrollanten har i sig en utsatt position i förhållande till de resande. Vid det aktuella tillfället ingick han dock i en kontrollantgrupp om femton personer som arbetade tillsammans. Hotet måste i den situationen bedömas som mindre allvarligt. Med hänsyn härtill och till att det varit fråga om ett verbalt hot utan några andra åtgärder och då mannen självmant avlägsnat sig finner HovR:n att gärningen kan bedömas som ringa brott.

Resonemangen som förts i rättsfallen angående svårighetsgraden på brotten har handlat om skadan, gärningsmannens uppträdande, knivbeväpning, tjänstemannens utsatthet och hur målsäganden har uppfattat situationen.

Det finns inget grovt våld eller hot mot tjänsteman. Är våldet grovt skall det exempelvis dömas för våld mot tjänsteman i brottskonkurrens med grov misshandel.⁸⁰

Westerlund menar att det borde finnas en motsvarighet till grov misshandel 3:6 BrB i det 17 kap BrB. Detta för att upprätthålla det förstärkta straffskyddet. Westerlund nämner vidare att våld mot tjänsteman riskerar att bli ett sekundärbrott till grov misshandel i och med att våld mot tjänsteman endast bestraffas i ringa och normalfall. Detta är olyckligt med anledning av att 17:1-5 BrB anses ha en moralbildande effekt.⁸¹

I de domar jag läst där gärningsmannen fällts för grov misshandel, genom att ha misshandlat en myndighetsutövare, har våld mot tjänsteman inte nämnts i domen, även fast det föreligger brottskonkurrens mellan dessa brott och gärningsmannen därav borde dömas för båda brotten.⁸² Jag anser att det är viktigt att, så länge det inte finns något grovt våld mot tjänsteman, det döms för båda dessa brott. Det är en markering, anser jag, att det inte bara är ett brott mot person utan att det även är ett brott mot någon i dennes myndighetsutövning. Jag anser det dock än viktigare att det märks på straffet att gärningsmannen attackerat en myndighetsutövande tjänsteman.

---

80 Se kap 8.4.

81 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 111.

82 Se kap 8.4.

Rättsfall

Nedan följer två rättsfall där gärningsmännen dömts för försök till grov misshandel men inte för försök till våld mot tjänsteman, då målsägaren utövat myndighet. 17:1 BrB har inte ens nämnts i domen.

Opublicerad dom Svea HovR B5434-10

En hepatit C smittad man hade spottat blod på poliser och en undersköterska.

I HovR:ns domskäl framkommer att det är utrett att den tilltalade har spottat och stänkt blod omkring sig under ett besök på akutmottagningen och att han i samband härmed skrikit att han har hepatit C. Genom målsägandenas berättelser om hur den tilltalade betedde sig vid tillfället är det klarlagt att han spottat och stänkt blod mot målsägandena.

Genom att spotta och stänka blod mot bland annat målsägandenas oskyddade ansikten på det sätt som den tilltalade gjort har han gjort vad som ankommer på honom för att brottet skulle fullbordas i den meningen att det därefter legat utanför hans kontroll om målsägandena skulle smittas av hepatit C och brottet därigenom fullbordas. HovR gör bedömningen att risken för att smitta skulle ha överförts till målsägandena inte kan anses ha varit försumbar. De objektiva förutsättningarna för försök till grov misshandel är därav uppfyllda. Det är också utrett att den tilltalade är medveten om sin smitta och att han har likgiltighetsuppsåt inför att smitta målsägandena. Mannen dömdes av HovR för försök till grov misshandel.

Opublicerad dom HovR:n för Västra Sverige B 1687-02

Åklagaren åtalade den tilltalade för förberedelse och försök till grov misshandel och våldsamt upplopp. Han dömdes i TR för förberedelse och försök till grov misshandel och våldsamt upplopp. Liksom TR fann HovR mannen skyldig till våldsamt upplopp samt förberedelse och försök till grov misshandel.

HovR anser det vara utrett att mannen, utöver det våldsamma upplopp han var aktiv i, bröt upp gatstenar och lade minst tio av stenarna på en mur med avsikt att dessa senare, av honom själv eller av andra, skulle kastas mot poliser, samt att han längre fram på dagen med full kraft från muren kastade två gatstenar mot poliser på platsen. Mannen lade således upp fler stenar på muren än vad han senare kastade. Vidare finner HovR det klarlagt att han kastade stenarna från ett avstånd av endast två till tre meter, och att det därför inte kan dras någon annan slutsats än att han kastade stenarna med avsikt att skada. Det står också klart att han måste ha insett att ett kast ovanifrån med en flera kilo tung sten, på ett avstånd om endast tre meter, kan medföra allvarlig kroppsskada om gärningen fullbordas. Polisernas skyddsutrustning var inte tillräcklig för att förhindra en allvarlig skada om en sten skulle ha träffat.

HovR motiverar således den stränga brottsbedömningen med att det är fråga om allvarliga gärningar. Då de skilda brotten har olika skyddsintressen skall mannen vid sidan av våldsamt upplopp också dömas för förberedelse och försök till misshandel. Brotten skall bedömas som grova. HovR beaktar särskilt att mannen, som var klädd i skyddsutrustning och maskerad, förberedde sig för och försökte göra sig skyldig till allvarlig brottslighet som var riktad mot polismän i tjänst.

5.6 Uppsåt

När angreppet riktar sig mot den skyddade personen då han är i tjänst är gärningsmannens bakomliggande motiv betydelselöst i vad gäller ansvarsfrågan. Det blir därför våld mot tjänsteman om någon misshandlar till exempel en polis i tjänst för att denne tidigare haft sexuellt umgänge med den andres hustru.⁸³ Om polismannen inte är i tjänst när angreppet sker krävs emellertid, för straffbarhet, direkt uppsåt att tvinga honom till eller hindra honom från myndighetsutövning eller hämnas för sådan åtgärd. Uttrycket ”för att” i lagtexten visar detta. I exemplet ovan skall gärningsmannen därför inte dömas för våld mot tjänsteman om han inte är i tjänst. Han skall i stället dömas för misshandel. Motsvarande gäller för hot mot tjänsteman.⁸⁴

5.7 Straffet

Straffet för våld eller hot mot tjänsteman är fängelse i högst fyra år eller, om brottet är ringa, böter eller fängelse i högst sex månader.

Att straffmaximum är fyra år, till skillnad från två år vid normalfallen av misshandel, beror på att det krävs ett allvarligare straff då exempelvis en domare i tjänsteutövning misshandlats, även om ingen kroppsskada har uppstått.⁸⁵

---

83 Exemplet är hämtat från Dahlström, Brott och påföljder s 354.

84 Dahlström m.fl., Brott och påföljder, s 354.

85 Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s 17:10.

6. FÖRGRIPELSE MOT TJÄNSTEMAN 17 KAP 2 §

6.1 Allmänt

Gärningen beskrivs på samma sätt som 10:2 SL i 1948 års lydelse. Genom lagändringen, i och med ämbetsrevisionen 1975, ändrades dock paragrafen så att det avgörande numera är om gärningen hänför sig till myndighetsutövning.⁸⁶

Paragrafen innefattar även de handlingar som är beskrivna i 17:1 BrB. Förgripelse mot tjänsteman är dock subsidiär till 17:1 BrB, vilket uttrycks i paragrafen ”annorledes än i 1 § sägs”⁸⁷. Skillnaden mellan 1 och 2 §§ finns i beskrivningen av den brottsliga handlingen. Skyddskretsen vid förgripelse mot tjänsteman är vidare än vid våld eller hot mot tjänsteman och den avser andra handlingsformer.⁸⁸

6.2 Hindrar, tvingar eller hämnas

Förgripelse mot tjänsteman omfattar gärning som hindrar eller tvingar någon i hans myndighetsutövning eller hämnas för sådan åtgärd. Gärningen skall, för att straffas under paragrafen, vara otillbörlig och den ska för den skyddade personen medföra lidande, skada eller annan olägenhet, eller hot om företagande av sådan gärning.⁸⁹ För brottets fullbordan krävs inte att den skyddade personen låtit sig påverkas i sin myndighetsutövning.

Den brottsliga gärningen kan rikta sig direkt mot den skyddade personen, mot annan person eller mot egendom. Hotet eller våldet kan exempelvis riktas mot tjänstemannens familjemedlemmar och ha som syfte att påverka den skyddade personen i beslutsfattandet eller för att hämnas för sådan åtgärd. Westerlund nämner att våld och hot mot annan person än den skyddade eller mot egendom måste vara ett uttryck för aggressivitet mot den

---

⁸⁶ Se kap 4.

⁸⁷ 17:2 BrB.

⁸⁸ Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s 17:14.

⁸⁹ A.a. s 17:14.

skyddade personen.⁹⁰ Däremot omfattar inte skyddet situationer där en gärningsman angriper en tjänsteman för att dennes anhöriga gjort något.

En fråga är om hämndaktionen måste drabba den myndighetsperson som utfört den tidigare myndighetsåtgärden mot gärningsmannen, eller om det räcker med att den drabbar någon annan person på samma myndighet. Westerlund nämner som exempel att en person blir omhändertagen av polis. Då han lämnar polisstationen går han fram till en parkeringsplats, där han vet att polismännen parkerar sina bilar. För att hämnas ingripandet sparkar han in dörrarna på alla de bilar som finns på parkeringsplatsen. Westerlund anser att gärningsmannen skall dömas för förgripelse mot tjänsteman, även i de fall som skadegörelsen förövats på bilar som ägs av poliser som inte varit delaktiga i det tidigare ingripandet. Detta för att inte bestämmelsen skall bli alltför uddlös.⁹¹

6.3 Hot om gärning

Hotet om företagande av gärning som straffas enligt stadgan behöver i sig inte medföra lidande, skada eller annan olägenhet. Vad som bestraffas i 17:2 BrB är i stället hot om företagande av sådan gärning som, om den fullföljs, medför lidande, skada eller annan olägenhet.⁹²

De praktiskt viktigaste fallen av förgripelse mot tjänsteman är just sådana där den förgripliga gärningen inte företas utan där endast hot därom används som påtryckningsmedel. Dessa gärningar är ofta analoga med utpressning. Liksom det enligt 9:4 BrB är straffbart att genom utpressning förskaffa sig ekonomisk vinning av någon enskild, är det enligt 17:2 BrB straffbart att på liknande sätt pressa sig till eller hindra tjänsteåtgärd. De tvångsmedel som avses i 9:4 BrB om utpressning, nämligen hot om brottslig gärning, hot att åtala eller att ange någon för brott och hot att om någon lämna menligt meddelande, kan även föranleda ansvar för förgripelse mot tjänsteman. Detta brott

---

⁹⁰ Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 168.

⁹¹ Westerlund, Ordningsstörande brott, s. 199.

⁹² Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s 17:15.

kan bestå till exempel i att hota en tjänsteman med att framledes ”behandla honom efter förtjänst” om han inte vidtar en viss tjänsteåtgärd.⁹³

Rättsfall

I **RH 1990:82** bedömdes det inte som förgripelse mot tjänsteman att hota tjänstemannen att begå självmord om inte tjänstemannen vidtog viss åtgärd. Gärningen ansågs inte medföra sådan olägenhet för tjänstemannen att förgripelse mot tjänsteman förelåg.

6.4 Lidande

Med lidande avses psykiskt lidande som inte är av så allvarligt slag att det medför en medicinskt påverkbar effekt, till exempel en psykisk chock. Om det uppstår en chock skall lidandet i stället betecknas som en sjukdom, varför gärningsmannen skall dömas för våld mot tjänsteman.⁹⁴

Rättsfall

I **NJA 1976 s 587** hade F hotat en polis med att mörda dennes familjemedlemmar. Denne uppfattade hotet som allvarligt menat. Hotet skulle om det fullföljts ha medfört i allt fall psykiskt lidande för polisen. Mannen dömdes för förgripelse mot tjänsteman.

6.5 Skada

Med skada avses ekonomisk skada, vari även inbegrips risk för ekonomisk skada. Om det uppstår en sådan skada beror på en objektiv bedömning i det enskilda fallet, vilket framgår av lagtexten. Ägaren får dock inte vara likgiltig för effekten. Skadegörelse på den skyddade personens egendom, eller på egendom som han innehar med redovis-

---

93 Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s 17:15.

94 Westerlund, Ordningsstörande brott, s 200.

ningsskyldighet, medför ekonomisk skada för honom, om egendomens värde minskar till följd av angreppet.⁹⁵

Rättsfall

I NJA 1978 s 77 framgår att en man anlagt brand i en ordningsvakts garage för att hämnas på denne, för att ordningsvakten tidigare samma kväll ingripit mot mannen. Gärningsmannen dömdes för mordbrand.

Förfarandet borde dock enligt Westerlund bedömas som förgripelse mot tjänsteman i brottskonkurrens med mordbrand.⁹⁶ Gärningen har medfört ekonomisk skada och risk för omfattande ekonomisk skada. Hade branden inte upptäckts på ett så tidigt stadium som skedde hade troligen även böningshuset brunnit ned. Som ansvarsyrkandet och gärningsbeskrivningen framställs av åklagaren har domstolarna emellertid inte ägt rätt att döma mannen för förgripelse mot tjänsteman.

6.6 Annan olägenhet

Med annan olägenhet avses betydande obehag och andra rättsförluster än ekonomisk skada eller risk för sådan skada. I flertalet rättsfall har man ansett att den skyddade personen utsatts för sådan olägenhet, i de fall de utsatts för vissa former av hindrande. Ett sådant hindrande bör därvid träffa honom på mera personligt plan. Går det inte blir hindrandet istället troligen att bedöma som våldsamt motstånd.⁹⁷

Rättsfall

Följande rättsfall visar vad olägenhet kan innebära:

RH 1990:82

I rättsfallet behandlas frågan om vad som åsytas med annan olägenhet för den skyddade personen.

---

⁹⁵ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 200.

⁹⁶ Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 168.

⁹⁷ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 200.

F åtalades för förgripelse mot tjänsteman bestående i att denne under ett besök på invandrarverket hotade en tjänsteman med att han skulle ta livet av sig om han inte fick ut sitt resedokument. F hade hållit upp en flaska med brandfarlig vätska och en tändare. HovR:n ogillade åtalet. I domskälen förklarades, att för att kunna dömas för brott mot 17:2 BrB skulle det vara fråga om åstadkommande, eller hot om åstadkommande, av någon för tjänstemannen menlig effekt. Vad som åsyftades var gärningar eller hot om gärningar som typiskt sett innebar ett angrepp på tjänstemannens skyddssfär. Dit ansågs inte höra att någon hotade att ta sitt eget liv, om tjänstemannen inte beslutade på visst sätt. Det obehag det innebar för en tjänsteman att en person satte sitt hot i verket utgjorde därför inte sådan olägenhet för tjänstemannen som åsyftades i straffstadgandet.

Opublicerad dom HovR:n över Skåne och Blekinge B 996-10

Förgripelse mot tjänsteman efter att ha hotat målsäganden att vidta åtgärder mot henne.

Åklagaren åtalade för förgripelse mot tjänsteman då den tilltalade hotat målsäganden att vidta åtgärder mot henne om hon inte beslutade på visst sätt.

Målsäganden arbetar som socialsekreterare och har fattat ett negativt beslut för den tilltalade. Den tilltalade mailar då bland annat följande till målsäganden: ”du ska ge mig pengar till kläder. Annars jävlar tänker jag vidta åtgärder mot dig!!! Jag lovar dig!!!” Gärningen har medfört olägenhet för henne. Gärningen anses som otillbörlig då syftet med den var att tvinga henne att besluta på ett visst sätt i en fråga om ekonomiskt bistånd. Den tilltalade dömdes i TR för förgripelse mot tjänsteman. HovR meddelade prövningstillstånd enbart vad det gällde påföljden.

Opublicerad dom Svea HovR B9382-09

Att rycka blocket från en parkeringsvakt ansågs vara förgripelse mot tjänsteman.

Åklagaren åtalade den tilltalade för förgripelse mot tjänsteman då han ryckt blocket ur händerna på en parkeringsvakt. Hovrätten ansåg att det måste ha inneburit en olägenhet för målsäganden. Det framgår vidare att syftet var att en p-bot skulle makuleras. Den tilltalade ansågs därmed haft uppsåt att tvinga p-vakten i dess myndighetsutövning. Mannen dömdes för förgripelse mot tjänsteman.

Opublicerad dom HovR:n över Skåne och Blekinge B1813-09

Oenighet om förgripelse mot tjänsteman.

Åklagaren åtalade den tilltalade för förgripelse mot tjänsteman. HovR fastställde TR:s dom om förgripelse mot tjänsteman. Det framgår av hovrättens domskäl att det är utrett att den tilltalade har uttalat ”jag ska se till att du sover dåligt om nätterna”. Uttalandet riktades mot skatteverkets företrädare vid en konkursförhandling. Gärningen ansågs vara en hämnd för de tjänsteåtgärder

skatteverkets företrädare vidtagit. Gärningen ansågs vidare vara otillbörlig och den hade inneburit olägenhet för målsäganden. Ett hovrättsråd och en av nämndemännen var dock skiljaktiga. Hovrättsrådet ansåg att åtalet skulle ogillas eftersom uttalandet inte hade fällt för att tvinga eller hindra målsäganden i hans myndighetsutövning eller för att hämnas sådan åtgärd. Nämndemannen ville ogilla åtalet då han inte ansåg det vara otillbörligt på grund av att mannen kort därefter pratat om en JO-anmälning samt det sammanhang som uttalandet fölls i.

Att spotta på en tjänsteman bör, enligt Westerlund, inte bedömas som förgripelse mot tjänsteman, eftersom en sådan gärning inte medför lidande, skada eller annan olägenhet för den drabbade. Gärningen skall enligt Westerlund istället bedömas som ofredande.⁹⁸ Det är dock vanligt att åklagarna åtalar för förgripelse mot tjänsteman, i dess strävan att få in brottet i det 17 kap BrB, och att domstolarna dömer för samma brott med motiv att det medfört olägenhet.

Rättsfall

Det finns några publicerade rättsfall från HovR:n där gärningsmännen dömts för förgripelse mot tjänsteman, efter att ha spottat på en myndighetsutövare, vilket inneburit olägenhet:

RH 2003:34

En person har i samband med att han avisats från en dansrestaurang spottat en ordningsvakt i ansiktet.

Åklagaren åtalade enligt följande: gärningsmannen har i samband med att ordningsvakten skulle avvisa honom från en restaurang otillbörligen spottat honom i ansiktet. Gärningsmannen har genom sitt agerande försökt hindra eller i vart fall hämnas på målsägande i dennes myndighetsutövning vilket medfört olägenhet för målsägande. Han dömdes i TR för förgripelse mot tjänsteman. HovR:n fastställde TR:s dom.

RH 2005:53

En person har dömts för förgripelse mot tjänsteman bestående i att han spottat två polismän i ansiktet.

---

98 Westerlund, Ordningsstörande brott, s 201.

Åklagaren menade att spottet hade medfört olägenheter i polismännens tjänsteutövning. Domen överklagades till HovR:n i skadeståndsfallet.

Det finns även några opublicerade rättsfall från HovR:

Opublicerad dom Svea HovR B 2227-98

Att ha spottat en parkeringsvakt på ryggen då denne utförde myndighetsutövning ansågs vara förgripelse mot tjänsteman i både TR och HovR.

Opublicerad dom Svea HovR B 2819-98

En kvinna spottade på två väktare i myndighetsutövning. Detta ansågs innebära en olägenhet för målsägandena och gärningsmannen dömdes för förgripelse mot tjänsteman.

Opublicerad dom HovR:n för Västra Sverige B 1515-09

Hämnd för myndighetsutövning genom att spotta.

En man hade omhändertagits enligt LOB och väl inne i polisbilen spottade han på polismannen. I TR ansågs det ej klagat att den tilltalade gjorde detta för att hindra polismännen i dess myndighetsutövning. Gärningsbeskrivningen innehöll ej hämndfallet. Åtalet ogillades i TR. Domen överklagades och den tilltalade fälldes för förgripelse mot tjänsteman i HovR efter att åklagaren justerat sin gärningsbeskrivning till att även innehålla ”eller hämnats i åtgärd där i”.

Opublicerad dom HovR:n för Västra Sverige B 4164-10

Åklagaren åtalade bland annat för förgripelse mot tjänsteman alternativt ofredande då den tilltalade spottat två polismän i ansiktet.

I TR:s domskäl, som sedan fastställdes av HovR:n, framkommer att det är utrett att gärningsmannen spottat polismännen i ansiktet för att hindra dem eller hämnas deras myndighetsutövning. Han dömdes för förgripelse mot tjänsteman.

Opublicerad dom Göta HovR B 2859-09

En man åtalas bland annat för försök till grov misshandel efter att ha spottat blod och saliv på polismän.

Mannen har dokumenterat Hepatit B och C och spottar blod/saliv mot flera polismän och uttalar att de borde bli smittade. Han döms för förgripelse mot tjänsteman i både TR och HovR.

TR hänvisar till bland annat följande fall från brottsoffermyndigheten när de dömer mannen till förgripelse av tjänsteman istället för försök till grov misshandel: En kvinna arbetade som polis och blev utsatt för våld genom att en gärningsman, då hon skulle gripa honom, upprepade gånger stack henne med en blodig spruta i ett finger. Detta framkallade smärta. Då han visste att han hade hepatit C försökte han även tillfoga henne allvarlig sjukdom. Mannen dömdes för bland annat för våld mot tjänsteman och försök till grov misshandel.⁹⁹

TR menar att detta fall inte är lika allvarligt då smittoriskerna har varit låga och att han inte träffar några slemhinnor.

Även HovR finner det inte vara tillräckligt allvarligt att spotta på polismän med saliv och blod och uttala att han hoppas de får Hepatit C för att det ska kunna bli försök till grov misshandel.

Jag anser att det åtminstone föreligger likgiltighetsuppsåt till att smitta polismännen, då gärningsmannen medvetet sörplat och spottat blod på dem i samband med att han gjort uttalandena. Därav skall det enligt mig dömas för försök till grov misshandel i brottskonkurrens med försök till våld mot tjänsteman. I andra hand skall det rubriceras som ofredande 4:7 BrB, eftersom ofredande har högre straffskala än förgripelse mot tjänsteman. Som ovan nämnts så anser Westerlund att det inte heller uppkommer något lidande, skada eller annan olägenhet i att spotta, vilket är ett rekvisit för förgripelse mot tjänsteman.

6.7 Otillbörligt sätt

Varje gärning som medför olägenhet, liksom hot om sådan gärning, drabbas av straff om det i bestämmelsen angivna syftet föreligger. Under remissbehandlingen före 1948 års reform av SL fann föreningen Sveriges häradshövdingar att en begränsning av bestämmelsen behövdes, så att inte rena bagateller kom att inrymmas därunder. Departementschefen medgav att lagtexten inte begränsade det straffbara området till åstadkommande eller hot om åstadkommande av någon för tjänstemännen menlig effekt av mera allvarligt slag, men han framhöll att gärningsmannen förutsätts ha för avsikt att hindra eller tvinga befattningshavaren i utövningen av hans befattning eller att hämnas

---

⁹⁹ Brottssoffermyndighetens fall nr 202 från år 2005. Dnr 1609/05.

därför. Handlingar som är uttryck för en sådan avsikt syntes departementschefen vara straffvärda så snart de överhuvudtaget medfört någon skadeverkan eller inneburit hot därom.¹⁰⁰

Beskrivningen av den brottsliga handlingen är således mycket vidsträckt. En begränsning av det straffbara området ligger främst i kravet på avsikt¹⁰¹. En annan betydelsefull begränsning är rekvisitetet otillbörligen.

För att gärningen skall kunna vara straffbar som förgripelse mot tjänsteman krävs det att gärningen företas på ett otillbörligt sätt. Rekvisitetet otillbörlig infördes i lagtexten i 17:2 BrB för att undanta de fall, från det straffbara området, där gärningen ses som legitim. Uttrycket otillbörlig medger att hänsyn tas till omständigheter som låter handlingen framstå som i viss mån ursäktlig eller förklarlig, även om någon egentlig intressekollision i objektiv mening inte kan antas. Att som tvång eller hämnd mot en tjänsteman tillgripa gärning som innefattar brott eller hot om brott är alltid otillbörligt.¹⁰² Förgripelse mot tjänsteman föreligger således först om någon söker förmå honom att uppfylla sina åligganden genom att hota med misshandel, skadegörelse eller annat brott. Det borde dock vara tillbörligt att utföra en gärning som innefattar brott eller hot om brott i de fall som kan jämföras med nödsituationer.¹⁰³

En avvägning mellan mål och medel får avgöra om hot med en i och för sig laglig gärning skall anses innefatta förgripelse mot tjänsteman, precis som vid utpressning.¹⁰⁴ Till exempel att hota en domare med anmälan till JO för att han inte iakttar föreskrivna expeditionstider är tillbörligt om man avser att därigenom framkalla rättelse, men otillbörligt om avsikten är att förmå domaren i ett mål att döma på visst sätt. Påverkas en tjänsteman med hot att ange honom för brott är det vanligtvis otillbörligt. Är dock brottet av sådan art att han bör avskedas kan det vara tillbörligt att med hot om angivelse söka förmå honom att begära avsked. Under vissa omständigheter kan det även inte anses

---

100 Prop. 1948:80 s 157 f. Åklagarmyndighetens RättsPM 2006:6 s 5 f.

101 Se kap 6.9.

102 SOU 1944:69 s 180 f. f.

103 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 186 f.

104 A.a. s. 180 f. f.

otillbörligt att söka förmå ett beslutande organ till ett visst beslut genom hot om presskampanj i saken. Jareborg menar att det är för att hålla kriminaliseringen inom vissa gränser som begreppet otillbörlig har framkommit.¹⁰⁵

Begreppet otillbörligen i 17:2 BrB är nära förbundet med skyddet vid ”oriktig” myndighetsutövning.¹⁰⁶

Rättsfall

NJA 1969 s 17

Ett hot om att förmå ledamot av byggnadsnämnden att avsäga sig uppdraget bedömdes under stark meningsskiljaktighet som ett otillbörligt förfarande.

L dömdes för förgripelse mot tjänsteman. Han hade ringt upp en ledamot i byggnadsnämnden och hotat denne med att i pressen lämna menliga uppgifter om honom, om han inte sade upp sig från sitt uppdrag. Den hotade uppfattade hotet som allvarligt menat. Hotet hade omfattat företagande av gärning som, om den fullföljdes, skulle medföra i allt fall psykiskt lidande för den skyddade personen. Detta ansågs vara ett otillbörligt förfarande.

6.8 Skyddets omfattning

Till skillnad från 17:1 BrB upphör skyddet enligt paragrafen att gälla då personen slutar sin myndighetsanställning.¹⁰⁷ Vad det gäller personer som inte tillträtt befattning vilken innebär myndighetsutövning så menar Jareborg att dessa åtnjuter skydd enligt 17:2 BrB.¹⁰⁸ Enligt Westerlund så åtnjuter dock blivande befattningshavare inte skydd enligt 17:2 BrB eftersom sådant skydd inte kan utläsas av lagtext eller förarbeten.¹⁰⁹

---

105 Jareborg, Brotten III, s. 161.

106 Se kap 4.5.

107 Dahlström m.fl., Brott och påföljder, s 356 f.

108 Jareborg, Brotten III, s 160.

109 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 95.

6.9 Uppsåt

Det krävs uppsåt till samtliga objektiva rekvisit. Det krävs dessutom direkt uppsåt att tvinga, hindra eller hämnas myndighetsutövning. Till skillnad mot i 17:1 görs ingen skillnad i uppsåt beroende på om den angripne är i tjänst eller ej. Att något är otillbörligt är dock en värdering från lagstiftarens sida och det behöver inte omfattas av uppsåtet. Uppsåtsrekvisitet anses därför uppfyllt om gärningsmannen är medveten om de omständigheter som gör att domstolen bedömer hans handlande som otillbörligt.¹¹⁰

6.10 Brottets fullbordan

Brottet anses vara fullbordat när olägenhet uppstått respektive när hotet nått den angripne. Det krävs inte att denne låtit sig påverka i sin myndighetsutövning. Förgripelse mot tjänsteman är inte straffbelagt på förberedelse och försöksstadiet.

6.11 Straffet

Straffet är för vanliga fall böter eller fängelse i högst sex månader. Den vanligaste påföljden för detta brott är dagsböter. Med hänsyn till att det ryms även mycket grova fall av tvång eller hot mot tjänstemän under paragrafen så finns det en särskild straffskala för grova fall med samma straffmaximum som 17:1 BrB, det vill säga fängelse i högst fyra år. Som exempel på grovt brott nämns att någon genom hot att utsprida förtal eller att öva repressalier mot anhöriga eller annat utpressningshot söker skaffa sig en orätt dom eller utnämning.¹¹¹

---

110 Dahlström, m.fl., Brott och påföljder, s 357.

111 Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s.17:17

7. VÅLDSAMT MOTSTÅND 17 kap 4 §

7.1 Allmänt

Straffbestämmelsen om våldsamt motstånd erhöll sin nuvarande huvudsakliga lydelse först genom 1948 års strafflagsrevision.¹¹² Beskrivningen av själva gärningen är hämtad från 10:4 SL i 1948 års lydelse. Genom lagändring år 1975 har kretsen av dem som skyddas genom paragrafen bestämts till utövare av myndighet.¹¹³

Myndighetsutövning i 17:4 BrB har samma innebörd som 17:1-2 BrB. Bestämmelsen är vidare subsidiär till 17:1-2 BrB, vilket framgår av lagtexten genom uttrycket ”utan att fall är för handen som förut i detta kapitel är sagt”¹¹⁴. Om motstånd utövas med våld å befattningshavarens person, är följaktligen inte 17:4 BrB tillämplig. Man kan därför säga att straffbudet mera tar sikte på den offentliga verksamhetens genomförande än på skyddet för funktionärens person.¹¹⁵ Av de gärningsformer som är straffbelagda i 17:1-2 BrB är det endast att ”hindra någon i hans myndighetsutövning”¹¹⁶ som tagits upp i 17:4 BrB.

Den brottsliga gärningen i 17:4 BrB består i att någon sätter sig till motvärn eller på annat sätt med våld söker hindra någon i hans myndighetsutövning. Med "söker" menas att gärningsmannen skall ha ett direkt uppsåt att hindra myndighetsutövningen. Brottet är fullbordat redan då gärningsmannen sätter sig till motvärn eller på annat sätt använder våld. Det krävs således inte att han lyckats förhindra myndighetsutövningen.¹¹⁷

Av både lagtext och förarbeten framgår att det är motstånd förövat genom fysisk kraftutveckling som bestraffas i 17:4 BrB.¹¹⁸ Motståndet behöver inte vara våldsamt för att

---

112 SOU 1944:69 s 174 f. f.

113 Holmqvist m.fl, Brottsbalken en kommentar, s 17:20.

114 17:4 BrB.

115 Brinck m.fl., Straffrätt enligt Brottsbalken, s 312.

116 17:4 BrB.

117 Dahlström, m.fl., Brott och påföljder, s 357.

118 SOU 1944:69 s 174 f. f.

straffas som våldsamt motstånd. Brottsrubriceringen våldsamt motstånd är därför något missvisande. Det räcker med att gärningsmannen gjort sig skyldig till aktivt motstånd.

Passivt motstånd bestraffas inte i 17:4 BrB, vilket innebär att straff inte drabbar den som motsätter sig ett omhändertagande enbart genom att lägga sig på marken så att han måste bli buren.¹¹⁹ Detsamma gäller att regla en dörr eller att ställa sig i vägen för någon, blockera en väg, ställa en bil i vägen för en polisbil eller att vägra stanna på polisens uppmaning.¹²⁰

7.2 Motvärn eller eljest med våld

Med motvärn avses motstånd mot en åtgärd av annan person. Motvärn kan inte utövas mot saker och djur. Det är inte möjligt att säkert fastställa vad som avses med motvärn. Detta är inte heller erforderligt, eftersom ordet motvärn inte har någon självständig betydelse för gränsdragningen kring det straffbara området. Ordet används i stället endast som ett exempel på situationer som är typiska för våldsamt motstånd. I förarbetena angavs som exempel på våldsamt motstånd att någon tränger undan en ämbetsman, rycker något i från honom eller rycker och sliter i hans kläder.¹²¹

Eljest med våld avser sådana former av våld som inte bestraffas enligt 1 respektive 2 §§.¹²²

---

119 Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar, s 17:21.

120 Jareborg, Brotten III, s 163.

121 Dahlström m.fl., Brott och påföljder, s 357.

122 A.a. s 357.

7.3 Uppsåt

Det krävs uppsåt till samtliga objektiva rekvisit och det krävs dessutom ett direkt uppsåt att söka hindra någon i hans myndighetsutövning.¹²³ Det skall gå ut på att hindra myndighetsutövning.¹²⁴

7.4 Straff

Straffet är böter eller fängelse i högst sex månader.

8. KONKURRENS

8.1 Allmänt

Inom straffrätten möter man ständigt problem av det slag som benämns konkurrensfrågor. Till detta område hör frågorna om relationerna mellan straffbud, och dessa frågor kan enligt Löfmarck, numera Leijonhufvud, formuleras: ska samtliga efter sin ordalydelse tillämpliga straffbud tillämpas på ett visst förfarande eller ska endast ett tillämpas och i så fall vilket?¹²⁵

Svensk strafflagstiftning innehåller inte några allmänna bestämmelser om relationen mellan straffbud. Subsidiaritetsklausuler reglerar dock relationer mellan vissa bestämda straffbud.¹²⁶ Det gäller exempelvis mellan 17:1 och 17:2 BrB. Förekomsten av subsidiaritetsklausul tar bort problemet om relationen till andra straffbud.¹²⁷ Enligt Löfmarck föreligger i sådana fall inte konkurrens. Hon menar att konkurrens avser sådana

---

123 A.a. s 357 f.

124 Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar s 17:22.

125 Löfmarck, Straffrättens konkurrensproblem, s 11 f. f.

126 A.a. s 14.

127 Jareborg, Allmän kriminalrätt, s 430.

relationer mellan straffbud som inte uttryckligen reglerats i lag. I viss utsträckning är konkurrenssituationer lösta i motiv¹²⁸, i övrigt ger doktrin och praxis en viss vägledning.¹²⁹

Brotten i 17:1-5 BrB är delvis sådana brott som redan är straffbelagda genom andra bestämmelser. Detta gör att det ibland uppstår konkurrens mellan straffbud i 17:1-5 BrB och andra straffbud.¹³⁰ Enligt Westerlund rör det sig om olikartad brottskonkurrens och verklig respektive skenbar lagkonkurrens. Jag kommer nedan att redogöra för konkurrensfrågorna mellan straffbuden i 17:1-4 BrB och andra straffbud.

8.2 Skyddsobjekt och skyddsintresse

För att få insikt i vad konkurrensen handlar om ska först nämnas något om straffbudens skyddsobjekt respektive skyddsintressen i 17:1-4 BrB.

Samhällsmedlemmarnas intresse av att offentliga funktioner fullgörs på ett riktigt sätt, utan någon ovidkommande hänsyn, gör sig gällande när myndighetsutövning utsätts för angrepp utifrån i form av våld, hot eller liknande.¹³¹ Brott mot 17 kap BrB räknas som brott mot allmän verksamhet men den enskilde räknas ändå som målsägande om han utsätts för våld eller hot mot tjänsteman eller förgripelse mot tjänsteman. Brott mot 17:1-2 BrB bör i konkurrenshänseende bedömas på samma sätt som motsvarande brott mot straffbestämmelserna i 3-4 kap BrB. Westerlund nämner som exempel att en gärningsman skjuter två polismän med ett skott. Dessa skadas allvarligt och gärningsmannens uppsåt täcker detta. Gärningsmannen skall i sådant fall dömas för två fall av grov misshandel och två fall av våld mot tjänsteman. Om man såg detta som ett brott mot allmän verksamhet

---

128 SOU 1938:191.

129 Löfmarck, Straffrättens konkurrensproblem, s 15.

130 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 264.

131 SOU 1972:1 s 99 f.

finns risk för att gärningsmannen skulle dömas för två fall av grov misshandel men endast för ett fall av våld mot tjänsteman.¹³²

Brott mot 17:4 BrB bör dock inte bedömas på detta sätt, eftersom detta brott inte anses rikta sig mot vederbörande befattningshavare personligen. Vid sådana brott anses inte den drabbade personen vara målsägande.¹³³

8.3 Brotskonkurrens och lagkonkurrens

När en tilltalad skall dömas för flera brott samtidigt betecknas förhållandet mellan dessa som brotskonkurrens. Brotskonkurrens delas in i två huvudtyper, olikartad och likartad.¹³⁴ När straffskalan för ifrågavarande brott mot person är svårare än 17:1-5 BrB är mer än ett brott förövat och det föreligger brotskonkurrens.¹³⁵

Enligt doktrinen skall brotskonkurrensen skiljas från lagkonkurrensen. Lagkonkurrens innebär att flera straffbud är tillämpliga samtidigt, men endast ett av dessa skall tillämpas. Lagkonkurrens indelas i skenbar respektive verklig lagkonkurrens.

Verklig lagkonkurrens anses föreligga i sådana fall där visserligen endast ett brott konstaterats, men där uppfyllelsen av ännu ett lagbud på olika sätt påverkar domslutet. Enligt Löfmarck så hänförs gärningen till närmast högre grad om brottet är gradindelad. Löfmarck menar att det brukar vara en rekommendation att det lagrum som i och för sig är uppfyllt nämns i domen och betecknas som ”medelst”.¹³⁶ Enligt Jareborg konsumeras normalt sett uppsåtliga brott enligt 3-4 kap BrB av brott enligt 17:1-5 BrB. Är det konsumerade brottet inte ringa, rekommenderas även av Jareborg att det konsumerade

---

132 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 238 f.

133 A.a. s 239.

134 Löfmarck, Straffrättens konkurrensproblem, s. 22.

135 Jareborg, Brotten III, s 164.

136 Löfmarck, Straffrättens konkurrensproblem, s 23.

brottet citeras i domslutet så att båda brottsbeteckningarna nämns.¹³⁷ Enligt Jareborg är man dock inte särskilt noga med att följa denna rekommendation i praxis.¹³⁸ Vilket även jag håller med om efter att ha studerat ett antal rättsfall.

Vid skenbar lagkonkurrens används däremot det tillämpliga straffbudet för att helt förtränga det eller de andra, som kan tänkas komma i fråga. Skenbar lagkonkurrens beskrivs vanligen närmare, enligt Löfmarck, genom en uppräkningslista av vissa huvudtyper av uteslutningsförhållande mellan straffbud. Här nämns specialitet, konsumtion och subsidiaritet. Specialitet råder till exempel mellan barnadrap och mord. En mer speciell bestämmelse tar över en allmän bestämmelse. Som konsumtion brukar enligt Löfmarck nämnas stöld och hälerihandlingar av samma person. Ansvar för häleri konsumeras i detta fall av stölden. Som subsidiaritet nämner Löfmarck till exempel förhållandet mellan brottet framkallande av fara för annan 3:9 BrB och de brott i 3 kap BrB som kräver att skada skall ha uppkommit. Har faran förverkligats så att en person skadats eller dödats så skall gärningsmannen endast dömas endast för åstadkommandet av skadan.¹³⁹

Enligt Löfmarck så råder vidare inte specialitet mellan straffbuderna 17:1-5 BrB och allmänna straffbud i bland annat 3-5 kap BrB. Bestämmelserna om angrepp på tjänstemän är vidare än motsvarande allmänt utformade straffbud. Uttrycket våld i 17:1 BrB rymmer till exempel mer än vad som i 3 kap BrB kallas misshandel. Formellt sett föreligger dock ett betydande gemensamt tillämpningsområde.¹⁴⁰

8.4 Konkurrens vid våld och hot mot tjänsteman

Enligt Westerlund¹⁴¹ och Löfmarck kan man utläsa av förarbeten och doktrin att konkurrensfrågorna vanligtvis bör lösas på följande sätt när det gäller våld och hot mot tjänsteman:

---

137 Jareborg, Allmän kriminalrätt, s 450 f. f.

138 Jareborg, Brotten III, s 164.

139 Löfmarck, Straffrättens konkurrensproblem s 23 f. f.

140 A.a. s 87 f.

141 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s. 265.

Skenbar lagkonkurrens råder mellan våld mot tjänsteman och ringa fall av misshandel samt mindre allvarliga fall av olaga tvång. Detsamma gäller även mellan hot mot tjänsteman och mindre allvarliga former av olaga tvång samt olaga hot.

Verklig lagkonkurrens gäller mellan våld mot tjänsteman och misshandel samt olaga tvång. Verklig lagkonkurrens råder även mellan hot mot tjänsteman och olaga tvång samt olaga hot.

Brottskonkurrens råder mellan våld mot tjänsteman och mord, dråp, grov misshandel samt grovt olaga tvång. Förmodligen bör också förhållandet vara sådant mellan våld mot tjänsteman och misshandel i förening med vållande till annans död. Brottskonkurrens råder även mellan hot mot tjänsteman och grovt olaga tvång.

Rättsfall

Opublicerad dom Svea HovR B 5434-10¹⁴²

En hepatit C smittad man hade spottat blod på poliser och en undersköterska.

I HovR domskäl framkommer att det är utrett att den tilltalade har spottat och stänkt blod omkring sig under ett besök på akutmottagningen och att han i samband härmed skrikit att han har hepatit C. Genom målsägandenas berättelser om hur den tilltalade betedde sig vid tillfället är det klarlagt att han spottat och stänkt blod mot målsägandena. Mannen dömdes av HovR för försök till grov misshandel.

Jag anser att gärningsmannen borde ha dömts för försök till grov misshandel i brottskonkurrens med försök till våld mot tjänsteman. Våld mot tjänsteman nämns inte i domen. Av de rättsfall jag studerat så märks att det inte döms för båda dessa brott i brottskonkurrens utan endast för grov misshandel.

Brottskonkurrens kan även förekomma mellan våld mot tjänsteman och våldsamt upplopp 16:2 BrB.¹⁴³ Detta framgår indirekt av doktrinen enligt vilken brottskonkurrens kan

---

142 Se kap 5.5 för en utförligare redogörelse av rättsfallet.

143 SvJT 1973 rf s 31.

föreligga mellan 16:2 BrB samt straffbuden i 3 och 4 kap BrB samt att den som utövar våld å en skyddad person skall dömas för våld mot tjänsteman. Av doktrinen framgår också att om målsäganden lider ringa eller ingen skada så borde det vara rimligt att anse brottet mot honom konsumerat av det våldsamma upploppet. Westerlund anser dock att man måste beakta att angreppet inte bara riktar sig mot den myndighetsutövande personen utan även mot hans myndighetsutövning. Han anser att den som vid ett våldsamt upplopp gör sig skyldig till våld mot tjänsteman därför skall dömas för båda dessa brott, även om våldet endast orsakat ringa eller ingen skada. Detsamma borde gälla för hot mot tjänsteman.¹⁴⁴

Rättsfall

Opublicerad dom HovR:n för Västra Sverige B 1687-02¹⁴⁵

Åklagaren åtalade den tilltalade för förberedelse och försök till grov misshandel och våldsamt upplopp. Han dömdes i TR för förberedelse och försök till grov misshandel och våldsamt upplopp. Liksom TR fann hovrätten mannen skyldig till våldsamt upplopp samt förberedelse och försök till grov misshandel. HovR ändrade TR:s dom i påföljdsfrågan och sänkte fängelsestraffet från två års fängelse till fängelse i ett år och fyra månader.

Det speciella med detta fall är att HovR inte anser att förberedelse och försök till grov misshandel är konsumerat av brottet våldsamt upplopp. Vad som gör att HovR väljer att gå på denna linje verkar vara graden av förberedelse och försök till grov misshandel. HovR anser det vara utrett att mannen, utöver det våldsamma upploppet han var aktiv i, bröt upp gatstenar och lade minst tio av stenarna på en mur med avsikt att dessa senare, av honom själv eller av andra, skulle kastas mot poliser, samt att han längre fram på dagen med full kraft från muren kastade två gatstenar mot poliser på platsen. Mannen lade således upp fler stenar på muren än vad han senare kastade. Vidare finner HovR det klarlagt att han kastade stenarna från ett avstånd av endast två till tre meter, och att det därför inte kan dras någon annan slutsats än att han kastade stenarna med avsikt att skada. Det står också klart att han måste ha insett att ett kast ovanifrån med en flera kilo tung sten, på ett avstånd om endast tre meter, kan medföra allvarlig kroppsskada om gärningen fullbordas. Polisernas skyddsutrustning var inte tillräcklig för att förhindra en allvarlig skada om en sten skulle ha träffat.

HovR motiverar således den stränga brottsbedömningen med att det är fråga om allvarliga gärningar. Då de skilda brotten har olika skyddsintressen skall mannen vid sidan av våldsamt upplopp också dömas för förberedelse och försök till misshandel. Brotten skall bedömas som grova. HovR beaktar

---

144 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 270.

145 Redogörs även för i kap 5.5.

särskilt att mannen, som var klädd i skyddsutrustning och maskerad, förberedde sig för och försökte göra sig skyldig till allvarlig brottslighet som var riktad mot polismän i tjänst.

Jag anser här att gärningsmannen även borde ha dömts till förberedelse och försök till våld mot tjänsteman då det föreligger brottskonkurrens mellan grov misshandel och våld mot tjänsteman.

När den hotade personen utsätts för ett hot om våld å honom som hämnd för en tidigare anmälan mot angriparen, döms gärningsmannen nästan alltid för övergrepp i rättsak 17:10 BrB. Detta gäller även om anmälan har haft ett direkt samband med den angripnes myndighetsutövning. Skyddet för myndighetsutövningen omfattar emellertid varje åtgärd som inte helt saknar samband med myndighetsutövningen. De anmälningar som här avses måste därför anses skyddade enligt 17:1 BrB. Domstolarna borde därför döma gärningsmannen för hot mot tjänsteman.¹⁴⁶ Då normalgraden av 17:10 BrB numera har samma maxstraff som 17:1 BrB borde verklig lagkonkurrens föreligga.¹⁴⁷

8.5 Konkurrens vid förgripelse mot tjänsteman

Av förarbeten och doktrin framgår att konkurrensen mellan straffbuden i 17:2 och 3, 4 och 12 kap BrB bör lösas på följande sätt:¹⁴⁸

Skenbar lagkonkurrens är det mellan förgripelse mot tjänsteman och ringa fall av misshandel samt mindre allvarliga former av olaga tvång, olaga hot och ofredande samt åverkan. Med misshandel avses här att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd, eftersom denna gärning inte bör bedömas som våld mot tjänsteman 17:1 BrB.¹⁴⁹

Verklig lagkonkurrens är det mellan förgripelse mot tjänsteman och de former av misshandel, olaga tvång, olaga hot och ofredande som, om gärningarna riktade sig mot en

---

146 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 270 f.

147 A.a. s 271 f.

148 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 275.

149 A.a. s 275. Se kap 5.2.

privatperson, normalt sett borde föranleda ett fängelsestraff på maximalt sex månader samt skadegörelse.

Det råder *brottskonkurrens* mellan förgripelse mot tjänsteman och de former av misshandel, olaga hot och olaga tvång som, om gärningarna riktade sig mot privatperson, normalt sett borde föranleda ett fängelsestraff på mer än sex månader. Brottskonkurrens råder även mellan förgripelse mot tjänsteman och grov misshandel, grovt olaga tvång, grovt olaga hot och grov skadegörelse.¹⁵⁰ Förövas utpressning döms alltid särskilt därför.¹⁵¹

Om angreppet sker mot den skyddade personens anhöriga för att till exempel hämnas en myndighetsutövning föreligger det alltid *olikartad brottskonkurrens*, eftersom brotten riktar sig mot två olika skyddsobjekt. Gärningsmannen skall därför dömas dels för brottet mot anförvanten, dels för förgripelse mot tjänsteman.

Westerlund anser att det råder brottskonkurrens mellan 17:2 och 16:2 BrB, det vill säga våldsamt upplopp. Westerlund anser till skillnad från annan doktrin, precis som vid 17:1 BrB, att det skall dömas för båda dessa brott.¹⁵² Däremot kan det inte dömas för förgripelse mot tjänsteman om gärningen inte medfört någon effekt, eftersom en effekt utgör en förutsättning för att gärningen skall omfattas av 17:2 BrB. Westerlund anser vidare att det borde följa av doktrinens uttalande att förgripelse mot tjänsteman medelst hot om företagande av gärning skall avdömas i brottskonkurrens med våldsamt upplopp.¹⁵³

Den som hotar en skyddad person med att exempelvis skada dennes egendom, för att hämnas på denne för att han avlagt vittnesmål angående något som inte helt saknat samband med hans myndighetsutövning, skall dömas för förgripelse mot tjänsteman. I dessa fall kan det dock i vissa fall vara motiverat att, med hänsyn till straffskalorna i 17:2 och 17:10 BrB, döma för förgripelse mot tjänsteman och övergrepp i rättssak i

---

150 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 275 f. f.

151 Jareborg, Brotten III s 164 f.

152 Se kap 8.4.

153 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 276 f.

brottskonkurrens. Endast i de fall vittnesmålet helt saknat samband med den myndighetsutövande personens tjänst skall hotet bedömas som övergrepp i rättsak.¹⁵⁴

Av åtalsreglerna vid brott enligt 5 kap BrB torde följa att när förtal eller förolämpning utgör hämnd för myndighetsutövning skall det inte dömas för förgripelse mot tjänsteman.¹⁵⁵

8.6 Konkurrens vid våldsamt motståndet

Konkurrensen mellan straffbuden i 17:4 BrB och andra straffbud borde endast omfatta förhållandet mellan våldsamt motstånd och ofredande. Med hänsyn till de båda straffbestämmelserna borde det alltid bli fråga om skenbar lagkonkurrens, vilket innebär att angriparen skall dömas endast för våldsamt motstånd.¹⁵⁶

9. MISSFIRMELSE AV TJÄNSTEMAN

9.1 Allmänt

Före år 1948 års strafflagsrevision stadgades straff för missfirmliga gärningar enligt tre lagrum. I 10:2 SL stadgades straff för den som talade eller skrev smädligen eller förgrep sig med hotelse eller annan missfirmlig gärning emot ämbetsman i eller för hans ämbete. Lika skydd som ämbetsman åtnjöt vissa i 10:3 SL angivna personer. Ärekränkning mot lägre befattningshavare bestraffades i 10:5 SL.¹⁵⁷

Strafflagsrevisionkommittén ville i sitt förslag till brottsbalken bestraffa dels det fall, att någon förtalade myndighet eller annat organ som ägde besluta i allmänna angelägenheter,

---

154 A.a. s 277.

155 Jareborg, Brotten III s 164.

156 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 277.

157 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 221.

dels de fall att någon förgrep sig med ärekränkning mot den som åtnjöt skydd enligt 1 §. Att uttrycket ”smädelse eller annan missfirmlig gärning” ersatts av begreppet ”ärekränkning” innebar ingen ändring i sak utöver vad som följde av den ändrade utformningen av bestämmelserna om ärekränkning. Begreppet ärekränkning innefattade förtal, vanryktande och förolämpning.¹⁵⁸ Departementschefen var dock inne på tanken att helt förändra skyddet. Han hävdade att en riktigare och enklare ordning var att tillämpa de allmänna straffbestämmelserna om ärekränkning i 5 kap BrB på detta brott. Vid bestämmandet av påföljden kunde man beakta det förhållandet att brottet begåtts mot en ämbets eller tjänsteman.¹⁵⁹

I det slutliga förslaget till brottsbalken hade man beaktat lagrådets invändningar på så sätt, att brottsbeskrivningen helt anknöt till förolämpningsbrottet i 5:3 BrB.

9.2 Upphävningen

Brottet missfirmelse mot tjänsteman i 17 kap BrB upphävdes i och med 1975 års ämbetsreform.¹⁶⁰ Vid ämbetsrevisionen ansågs denna bestämmelsen ej vara nödvändig utan dessa gärningar skulle bestraffas som förolämpning 5:3 BrB. Det ansågs tillräckligt med de allmänna stadgade straffbuden för att tillgodose förekommande behov av straffskärpning då gärningarna riktar sig mot offentliga funktionärer.¹⁶¹ Stadgandet i 5:5 BrB, det vill säga att förolämpning endast får åtalas av målsäganden, ville kommittén förse med en undantagsbestämmelse av innebörden att förolämpning mot någon i eller för hans utövande av offentlig myndighet fick åtalas av åklagare efter angivelse av målsäganden om åtal av särskilda skäl fanns påkallade ur allmän synpunkt. Departementschefen anslöt sig till förslaget.¹⁶²

---

158 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 222.

159 A. a. s 222.

160 Prop. 1975:78 s 137 f. f.

161 Prop. 1975:78 s 137 f., 153 f. f. SOU 1972:1 s 191.

162 Prop 1975:78 s 153.

9.3 Bespottning

Brotten som tidigare bedömts som missfirmelse mot tjänsteman skulle straffas enligt den allmänna bestämmelsen förolämpning men att spotta på en tjänsteman i myndighetsutövning har dock, enligt praxis, bedömts som förgripelse mot tjänsteman och ofredande. Enligt Westerlund bör det inte bedömas som förgripelse mot tjänsteman, eftersom en sådan gärning inte medför lidande, skada eller annan olägenhet för den drabbade. Gärningen skall istället bedömas som ofredande.¹⁶³ Det är dock vanligt att åklagarna åtalar för förgripelse mot tjänsteman, i dess strävan att få in brottet i det 17 kap BrB, och att domstolarna dömer för samma brott med motiv att det medfört olägenhet¹⁶⁴. Detta skulle dock innebära att man dömer handlingen att spotta mot en tjänsteman efter lägre straffskala än om samma handling utfördes på en privatperson då detta döms för ofredande¹⁶⁵. Ofredande har högre maxstraff än både normalgraden av förolämpning och förgripelse mot tjänsteman.¹⁶⁶

Det finns ett antal rättsfall som visar på att det i bland döms för ofredande och i bland för förgripelse mot tjänsteman. I de flesta av de domar där det döms för förgripelse mot tjänsteman efter det att gärningsmannen spottat så anses det just ha varit en olägenhet för målsäganden.

I följande opublicerade rättsfall har gärningsmannen dömts för förgripelse mot tjänsteman: Svea HovR B 2227-98 (TR B 6303-97), Svea HovR B 2819-98 (TR B 6690-98), HovR:n för Västra Sverige B 4164-10 (TR B 3688-10), HovR:n för Västra Sverige B 1515-09 (TR B 5318-08) samt de publicerade RH 2003:34 och RH 2005:53. Dessa har redogjorts för under kap om förgripelse mot tjänsteman.¹⁶⁷

Det finns dock även några fall där gärningsmannen dömts för ofredande 4:7 BrB:

---

¹⁶³ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 201.

¹⁶⁴ Se kap 6.7.

¹⁶⁵ Se kap 11.

¹⁶⁶ Westerlund, Ordningsstörande brott, s 202.

¹⁶⁷ Se kap 6.7.

NJA 1984 s 898, NJA 1999 s 725 och NJA 2005 s 738. Dessa redogörs för under kap om ofredande.¹⁶⁸

10. FÖROLÄMPNING 5 KAP 3 §

10.1 Allmänt

Fram till och med 1975 års reform av 17 kap BrB så fanns straffbudet missfirmelse mot tjänsteman. Som ovan nämnts så var lagstiftarens syfte att dessa brott i fortsättningen skulle bestraffas som förolämpning enligt 5:3 BrB. Samtidigt så ändrades straffbudet i 5:5 BrB vilket ledde till att förolämpning mot någon i hans myndighetsutövning fick åtalas av åklagare efter angivelse av målsäganden om åtal av särskilda skäl var påkallat ur allmän synpunkt.¹⁶⁹

10.2 Brottet

Utmärkande för förolämpningsbrottet är att uttalandet riktar sig till den berörda personen själv. Brottet beskrivs i lagtexten så att ansvar för förolämpning inträder, om man smäder annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom.¹⁷⁰

Med förolämpning avses gärningar vilka uteslutande är ägnade att såra annans ärekänsla, hans subjektiva ära. Detta är fallet med skällsord samt skymfliga hotelser eller beskyllningar (verbalinjurier), skymfliga åtbörder, framställningar i bild och dylikt (formalinjurier) eller föraktfull behandling av annans kropp, till exempel genom att spotta

---

¹⁶⁸ Se kap 11.

¹⁶⁹ Prop. 1975:78 s 137 f., 153 f. f.

¹⁷⁰ Holmqvist m.fl., Brottsbalken En kommentar, s 5:26 .

på någon (realinjurier). De flesta fall av realinjurier som enligt äldre rätt bedömts såsom förolämpning blir dock enligt BrB att bedöma som ofredande i 4:7 BrB.¹⁷¹

Även Westerlund menar att om det är fråga om ett fysiskt angrepp, som till exempel att spotta på någon, bör brottet inte bedömas som förolämpning utan istället som ofredande. Detta framgår av straffskalorna av respektive brott. Straffet för normalgraden av förolämpning är dagsböter, medan maxstraffet för normalgraden av ofredande är fängelse i högst ett år.

I RÅ-nytt¹⁷² år 1978 framfördes vissa allmänna synpunkter angående bedömningen av frågan om åtal skall väckas då någon förolämpat en polis i eller för hans myndighetsutövning. Synpunkterna rör endast frågan om åtal då gärningen riktat sig mot polisman, men liknande aspekter bör även kunna läggas till grund för ett ställningstagande till frågan om åtal skall väckas, när gärningen riktat sig mot annan skyddad person. Fem olika typfall behandlas:

- Förolämpningen sker under sådana omständigheter som innebär fara för uppvigling
- förolämpningen uppfattas av ett flertal kringstående personer och den utgörs av ett relativt grovt invektiv
- förolämpningen är ägnad att skapa ringaktning för den skyddade personen eller för hans tjänsteåtgärd (RÅ förklarade härmed att ett yttrande sällan är ägnat att skapa ringaktning om gärningsmannen är berusad och hans handlingssätt därvid framstår som ett utslag av hans berusning.)
- förolämpningen sker utan samband med ingripande eller annan åtgärd mot den förolämpade

---

171 Dahlström m.fl., Brott och påföljder, s 138 f.

172 RÅ-nytt 1978-02-16 nr 3.

- förolämpningen uttalas av en person som måste antas ha ägt möjlighet att överväga sitt handlande.

Rättsfall

Nedan följer rättsfall som påvisar vad som kan utgöra förolämpning:

I NJA 1994 s. 557 stod en person åtalad för att han, i samband med att han blivit föremål för polisinslag, yttrat sig på ett sätt som medfört ansvar för förolämpning.

Åklagaren åtalade för bland annat förolämpning. När den tilltalade blivit upplyst om att hans skulle rapporteras för en trafikförseelse, hade han smädat två poliser i deras tjänsteutövning med följande kränkande tillmäle: ”Era jävla as, jag hatar er, era jävla fascistdjävlar.” Han bestred ansvar.

Han dömdes för förolämpning i HD. I domskälen motiverades detta med att det hos poliser i tjänsteutövning borde finnas en viss tolerans mot att personer som blev föremål för ingripande gav uttryck för sina känslor i mindre väl valda ordalag. Genom att yttra sig på sättet som den tilltalade gjort har han emellertid överskridit vad som kunde godtas.

NJA 2004 s331

Skällsord som en person yttrat till polismän i en ingripandesituation har ansetts inte utgöra förolämpning.

Åklagaren åtalade bland annat för förolämpning. Den tilltalade dömdes för förolämpning i TR men åtalet ogillades i HovR. HD anförde i domskälen att det är utrett att polismännen grep den tilltalade för bland annat förgripelse mot tjänsteman och försökte belägga honom med fängsel. I handgemängen som därvid förekom bröt polismännen upp mannens armar på ryggen och denne kallade dem ”grisar” och ”svin”. Det är tydligt att ord som grisar och svin kan användas för att smäda och att de då kan föranleda straffansvar för förolämpning. I förevarande fall har emellertid den tilltalade uttalat orden mera för att ge uttryck för egen ilska och fysisk smärta än i syfte att skymfa. Polismännens ärekänsla kan därför inte anses ha blivit sårad på det sätt som förutsätts för straffansvar enligt 5:3 BrB. HD fastställde HovR:ns domslut.

10.3 Straffet

Straffskalan för normalgraden av förolämpning innehåller endast böter. Är brottet grovt döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

11. OFREDANDE 4 KAP 7 §

Den brottsliga handlingen består i att på allmän eller enskild plats handgripligen antasta annan eller ofreda annan genom annat hänsynslöst beteende. Att handgripligen antasta kan bestå i att knuffa, sätta krokben för eller rycka och slita i offrets kläder. Våldet får inte vara av så allvarlig karaktär att det kan bedömas som misshandel.

Som exempel på annat hänsynslöst beteende nämns i lagtexten skottlossning, stenkastning eller oljud. För att gärningen skall anses innebära ett ofredande genom hänsynslöst beteende krävs att den innebär en kännbar fridsstörning. Som exempel på ofredande kan nämnas ”telefonterror” och fönstertittning. Ofredande kan även föreligga om någon gör sig skyldig till i härdig och ovälkommen uppvaktning av någon annan. Detta kan ske genom telefonsamtal, brev eller vykort.¹⁷³

Att spotta på en myndighetsperson har bedömts som ofredande då realinjurier numera skall ses som ofredande istället för förolämpning:

Rättsfall

NJA 1984 s 898¹⁷⁴

Ofredande vid spottning

En man som omhändertagits för sin berusning och för sitt störande beteende spottade en ordningsvakt och en polis i ansiktet. Allmänna åklagaren yrkade åtal för bland annat ofredande vilket han dömdes för i samtliga instanser.

NJA 1999 s 725

En person ålades ansvar för ofredande efter att ha spottat en polisman i ansiktet.

Mannen åtalades för ofredande genom att ha spottat en polisman bland annat i ansiktet i polisbilen och inne i arresten, sedan denne blivit omhändertagen enligt LOB. Mannen dömdes för ofredande i TR. Det var emellertid endast skadeståndsdelen som överklagades till HovR och senare även till HD.

---

173 Dahlström m.fl, Brott och påföljder s 127 f.

174 Se kap 12 för en utförligare redogörelse av rättsfallet.

NJA 2005 s 738

En person har, sedan han omhändertagits av polis, på polisstationen spottat en polisman i ansiktet.

Den tilltalade åtalades för ofredande alternativt förgripelse mot tjänsteman. Han dömdes för ofredande. Domen överklagades endast i skadestandsfrågan.

11.1 Straffet

Straffskalan är böter eller fängelse i högst ett år.

12. ARTBROTT

Våld och hot mot tjänsteman är så kallade artbrott. Detta innebär en presumtion på att påföljden skall bestämmas till fängelse enligt 30:4 2 stycket BrB, till skillnad från andra brott där i första hand lindrigare påföljd skall användas. Se härom 30:4 1 stycket BrB.

Brotten mot personer, skyddade av 17:1 BrB, bör föranleda strängare straff än de gärningar som innefattar brott mot 3 och 4 kap BrB. Av förarbeten och doktrin framgår att brott mot 17:1 BrB har ett högre straffvärde än motsvarande brott som riktar sig mot någon som inte äger skydd enligt denna straffbestämmelse. Detta bör komma till uttryck i både vid påföljdsval och vid straffets storlek.¹⁷⁵

För artbrott döms ett kortare fängelsestraff trots att varken straffvärdet eller återfallsfrekvensen talar för detta. Det handlar med andra ord om särbehandling av vissa brott i påföljdshänseende. Det som är speciellt med denna företeelse är att det är allmänpreventiva överväganden som ligger till grund, och dessa överväganden, hör egentligen hemma på lagstiftningsnivå. Detta innebär att domstolen får gå in på samma

---

¹⁷⁵ Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 348.

slags utredningar som lagstiftaren i normala fall gör. I förarbetena¹⁷⁶ nämns just våld och hot mot tjänsteman som sådana brott som skall tillhöra artsbrottskategorin.

Att man skall se allvarigare på våld och hot mot tjänsteman än brott mot en enskild person kommer till uttryck i 29:1 2 stycket BrB. Av lagtexten framgår att man särskilt skall bedöma den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit, vad gärningsmannen insett eller borde ha insett om detta samt de avsikter eller motiv som han har haft. I specialmotiveringen till denna straffbestämmelse förklarades att skyddet skulle förstås på så sätt, att vem som drabbades av brottet i princip var betydelselöst för straffvärdesbedömningen. Detta uteslöt emellertid inte, att det kunde finnas anledning att se allvarigare på vissa former av angrepp än andra med hänsyn till att de kränkte flera skyddsvärda intressen. Ett exempel på detta var den särskilda lagregleringen beträffande våld eller hot mot tjänsteman. Våld eller hot mot tjänsteman nämndes således endast som exempel på denna bedömning.¹⁷⁷ Detta bör innebära att man även skall se allvarigare på förgripelse mot tjänsteman än på motsvarande brott mot enskild person, eftersom även detta brott kränker flera skyddsvärda intressen. Däremot borde straffbestämmelsen om våldsamt motstånd inte bedömas på samma sätt eftersom detta brott anses innebära endast kränkning av myndighetsutövning.¹⁷⁸

Rättsfall

Nedan följer två rättsfall som visar resonemanget kring påföljden vid brott mot 17:1-4 BrB:

NJA 2000 s 116

Fråga om villkorlig dom med samhällstjänst för våld och hot mot tjänsteman.

Åtal väcktes för våld och hot mot tjänsteman sedan en man omhändertagits på en tunnelbanestation av ordningsvakter då han med våld och med hot om våld förgripit sig mot en ordningsvakt i hennes myndighetsutövning genom att utdela ett slag som träffat henne i bröstet och därefter utdelat ett flertal slag som träffat henne i underlivet samt fällt uttalanden av innebörd att han skulle döda och skada henne.

---

176 Prop. 1987/88:120 s 80 f.

177 Prop. 1987/88:120 s 80 f.

178 Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 321 f.

I enlighet med HovR:ns dom ansåg HD att den tilltalade gjort sig skyldig till våld och hot mot tjänsteman. Målet i HD gäller frågan om mannen skall dömas till villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst eller om påföljden skall bestämmas till fängelse.

I domskälen fann HD att våld eller hot mot tjänsteman är brott av sådan art att det föreligger en stark presumtion för att påföljden skall bestämmas till fängelse. Stadgandet i 17:1 BrB värnar främst intresset av att de befattningshavare som utövar för det allmänna viktiga funktioner, exempelvis inom rättsväsendet, inte skall hindras från att fullgöra dessa effektivt och opartiskt. Vid straffmätningen är det därför försvarande, om våldet eller hotet uppenbart står i samband med sådan myndighetsutövning. Till den skyddade personkretsen hör också ordningsvakter, som har att i förhållande till allmänheten sörja för upprätthållande av ordning och säkerhet.¹⁷⁹

Den nya lagstiftning som trädde i kraft 1 januari 1999 innebar att systemet med samhällstjänst blev permanent och utvidgades. Enligt de nya reglerna kan rätten som särskilt skäl för villkorlig dom i stället för fängelse beakta om den tilltalade samtycker till att domen förenas med en föreskrift om samhällstjänst och en sådan föreskrift är lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter. Huruvida påföljden i det enskilda fallet kan stanna vid villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst beror i första hand på de närmare omständigheterna vid brottet.

Av utredningen framgår att mannen förövat gärningen i samband med att han på grund av berusning blev avförd från en tunnelbanevagn under omständigheter som för honom kan ha framstått som överraskande och skrämmande. Hotet har uttalats i ett upprört tillstånd. Det våld han utövat har inte varit av alltför allvarlig beskaffenhet och skadan har blivit förhållandevis måttlig. Omständigheterna får därför anses ha varit sådana att förutsättningar för villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst i och för sig föreligger. Med ändring av HovR:ns dom bestämmer HD påföljden till villkorlig dom med föreskrift om samhällstjänst och fastställer tiden för samhällstjänsten till 50 timmar. Om fängelse i stället valts som påföljd skulle strafftiden ha bestämts till 1 mån.

NJA 1984 s 898

Val av påföljd för våld mot tjänsteman.

Allmänna åklagaren yrkade åtal för våld mot tjänsteman, hot mot tjänsteman, försök till våld mot tjänsteman, förolämpning, våldsamt motstånd och ofredande. Då gärningsmannen hade omhändertagits, på grund av berusning och störande beteende, fögrepp han sig på ordningsvakterna genom att sparka en utav dem på låren, sparka en utav dem på höger smalben, sparka en utav dem i underlivet samt att sparka en polis på höger kind. Han har även sökt träffa en annan polisman med en spark inne i cellen. Han har även spottat en polisman och en ordningsvakt i ansiktet. Gärningsmannen

---

179 NJA II 1948 s 304 f. f.

har vidare med hot om våld förgripit sig på ordningsvakterna och polismännen genom att yttra ”att han skulle ha ihjäl dem”, ”märka” dem och liknande och förolämpat dem genom att kalla dem ”grisjävlar” och liknande. Gärningsmannen har därjämte under hela förloppet utöver tidigare beskrivet våld på olika sätt satt sig till motvärn och eljest med våld sökt hindra befattningshavarna i deras myndighetsutövning. TR Domskäl: TR finner det styrkt att gärningsmannen gjort sig skyldig till de av åklagarna påstådda gärningarna. Åtalet bifölles i sin helhet. Åtalet för våld och hot mot tjänsteman kan inte i något fall anses som ringa brott. I fråga om påföljden anförde TR bland annat att med hänsyn till arten av brottsligheten kan annan påföljd än fängelse inte i ifrågakomma. Domslut: TR:n dömde bland annat för ofredande, förolämpning, våld mot tjänsteman, hot mot tjänsteman, våldsamt motstånd och försök till våld mot tjänsteman till fängelse i 3 månader.

Talan fullföljdes i HovR. HovR:ns domskäl: HovR anförde bland annat att den brottslighet som är styrkt, särskilt i vad avser våldet mot tjänsteman, är av allvarlig art. Vad gärningsmannen gjort sig skyldig till kan dock ej anses vara av så svårartad natur att fängelsepåföljd oundgängligen erfordras. Påföljd bör väljas såsom villkorlig dom. Av hänsyn till allmän laglydnad bör gärningsmannen här jämte ådömas böter. Domslut: HovR:n ändrade på det sätt överklagade domen att påföljden bestäms till villkorlig dom jämte 100 dagsböter å 10 kr.

RÅ sökte revision och yrkade att HD med ändring av HovR:ns dom måtte fastställa TR:ns dom. RÅ anförde: Beträffande våld mot polis, ordningsvakter och andra tjänstemän, som löper risk för övergrepp från allmänhetens sida, gäller sedan tidigare den grundsatsen att brottsligheten, om den inte är att anse som ringa, av hänsyn till allmän laglydnad bör leda till frihetsstraff och att annan påföljd bör väljas endast undantagsvis. Under senare tid har likväl i praxis den utvecklingen tagit form att misshandel och hot riktade mot dessa yrkeskategorier- oaktat deras i de flesta fall ordningsupprätthållande funktioner och därmed utsatta ställning- av domstolarna ofta ej ses som allvarligare än sådana brott i allmänhet. Detta leder i sin tur ej sällan till att berättigade allmänpreventiva intressen får träda i bakgrunden. Grundsynen när det gäller det straffrättsliga skyddet mot våld för de aktuella befattningshavarna då de fullgör sina tjänsteåligganden bör givetvis präglas av en differentierad bedömning av bland annat brottslighetens art och intensitet. Å andra sidan bör, i princip, en strängare bedömning ske än vad som är fallet när fråga är om ”vanlig” misshandel. Detta senare betraktelsesätt har enligt RÅ mening inte vunnit erforderligt beaktande hos domstolarna. Den brottslighet varom är fråga i målet mot gärningsmannen utmärks av upprepade angrepp på skilda skyddade subjekt under en längre tidsföljd och av att våldsbrotten är av allvarlig art. Brotten är därför inte sådana, att det är till fyllest att straffet sätts till fängelse 1 månad. Än mindre är RÅ beredd att godta att påföljden bestäms till villkorlig dom även om denna är förenad med ett relativt högt dagstbotsstraff.

HD:s domskäl: HD finner i likhet med HovR:n åtalet till alla delar styrkt. Han skall därför dömas för bland annat våld och hot mot tjänsteman, försök till våld mot tjänsteman, våldsamt motstånd, ofredande och förolämpning. Som HovR:n funnit får brottet hot mot tjänsteman bedömas som ringa.

När det gäller att beivra våld mot polisman eller ordningsvakt i myndighetsutövning gör sig hänsynen till allmän laglydnad starkt gällande. Icke frihetsberövande påföljd för sådant brott bör därför (frånsett ringa fall) i regel i ifrågakomma endast när den brottslingens personliga förhållanden talar för det med särskild styrka. Sådana skäl finns inte här. Domslut. HD ändrar HovR:ns dom såtillvida att påföljden bestäms till fängelse 2 mån.

13. SLUTDISKUSSION

I uppsatsen har jag behandlat principen om det förstärkta rättsskyddet i 17:1-5 BrB. Syftet var att redogöra för det förstärkta rättsskyddet och att få fram problemen med straffbuden i 17:1-4 BrB. I ett försök att begränsa arbetet så inriktade jag mig på några frågor eller problem som jag ställdes inför då jag skrev uppsatsen.

När det gäller frågan om vilka som skyddas av 17:1-4 BrB så menar Westerlund att det är en vag beskrivning av personkretsen som skyddas. De grupper som skyddas av paragraferna borde räknas upp i bestämmelserna. Kategorierna som skyddas av 17:1-4 BrB skulle därav minska men det skulle bli tydligare vilka som åtnjuter skydd enligt bestämmelserna. För resterande grupper som inte längre skulle skyddas av lagrummen så kan man istället beakta deras yrkesutövning vid straffmätningen och påföljden. Jag är enig med Westerlund då jag anser kretsen av dem som skyddas av bestämmelserna, i 17:1-4 BrB, vara alldeles för oklar. Man kan inte begära att en presumtiv våldsvärkare ska ha stora kunskaper om vilka som åtnjuter skydd enligt 17:1-4 BrB och det är därav av stor vikt att det är tydligt vem som utövar myndighet.

Våld mot tjänsteman straffas endast i normal och ringa fall. Är våldet grovt skall det dömas för våld mot tjänsteman i brottskonkurrens med grov misshandel. Westerlund nämner i sin avhandling att våld mot tjänsteman riskerar att bli ett sekundärbrott till grov misshandel i och med att våld mot tjänsteman endast bestraffas i ringa och normalfall.¹⁸⁰ Detta är olyckligt med anledning av att 17:1-5 BrB anses ha en moralbildande effekt. Jag är enig med Westerlund om att det borde finnas en motsvarighet till grov misshandel i 17 kap BrB. Detta för att upprätthålla det förstärkta straffskyddet. Det viktigaste är dock inte att det finns speciella stadgande för just angrepp mot tjänstemän, som utför myndighetsutövning, utan att det är att det märks i straffet men jag anser ändå att det är viktig ur moralbildande synvinkel att det finns speciella straffbud för brott mot de som verkar för samhällets intressen.

---

¹⁸⁰ Westerlund, Våld mot tjänsteman, s 111.

Det är vidare sällan, när en gärningsman blivit dömd för grov misshandel mot en myndighetsutövare, som han även dömts för våld mot tjänsteman i brottskonkurrens. I de domar jag läst, där gärningsmannen fällt för grov misshandel mot en myndighetsutövare, så har våld mot tjänsteman inte ens nämnts i domen. Det kan tyckas vara en bagatell men jag anser det viktigt att så länge det inte finns något grovt våld mot tjänsteman bör dessa brott dömas för i brottskonkurrens. Det är, enligt mig, en markering att det inte bara är ett brott mot person utan att det även är ett brott mot någon i dennes myndighetsutövning. Jareborg och Löfmarck med flera har vidare betonat vikten av att citera ”det andra brottet” vid verklig lagkonkurrens. Detta är något som slarvas med i praxis.

Före ämbetsreformen så straffades det som missfirmelse mot tjänsteman då man spottade på en tjänsteman. Detta straffbud ansågs, vid ämbetsreformen, ej längre behövas utan dessa brott skulle enligt förarbetena i framtiden i stället bestraffas som förolämpning enligt 5:3 BrB med den ändringen i åtalsreglerna i 5:5 BrB att förolämpning mot tjänsteman i myndighetsutövning i vissa fall får åtalas av åklagaren. Åklagarna och domstolarna använder sig dock av förgripelse mot tjänsteman alternativt ofredande och förarbetena säger förolämpning. Av doktrin kan man utläsa att realinjurier numera skall straffas som ofredande.

Efter att ha granskat flertalet domar från TR, HovR och HD när det gäller att spotta mot tjänstemän som utför myndighetsutövning kan det konstateras att det inte råder någon enhetlighet. Många åklagare åtalar och domstolar dömer för förgripelse mot tjänsteman, 17:2 BrB, medan andra åtalar och dömer för ofredande 4:7 BrB. Straffbudet ofredande har högre straffskala än förgripelse för tjänsteman. Ofredande har maximistraff på 1 år i fängelse medan normalgraden av förgripelse endast har 6 mån. Det borde därav dömas för ofredande så att man inte som tjänsteman får ett lägre skydd, än privatpersoner, bara för att ”få in” brottet under 17 kap BrB. Dessutom borde det råda enhetlighet. Borde inte det vara samma brott att spotta mot eller på en tjänsteman i vilken del av landet man än befinner sig i? Jag anser att så borde vara fallet ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Detta för att kraven på en förutsebart skall kunna uppfyllas.

Westerlund hävdar att brottet missfirmelse av tjänsteman borde återinföras i 17 kap BrB. Detta följer enligt honom av att även detta brott innefattar ett brottsligt angrepp mot den skyddade personen och hans myndighetsutövning. Han anser vidare att det bör göras en begränsning i åtalsrätten vilken gör att gärningen får åtalas av åklagaren endast i de fall målsäganden anger brottet till åtal och åtal av särskilda skäl är påkallat ur allmän synpunkt. Man bör även beakta att brottet missfirmelse mot tjänsteman innefattade fängelsestraff medan straffskalan för normalfallet av förolämpning endast innefattar böter. Jag är enig med Westerlund om att brottet missfirmelse mot tjänsteman borde återinföras i det 17 kap. Att spotta på och på annat sätt förolämpa en tjänsteman borde härav vara att bedömas som missfirmelse mot tjänsteman igen.

Jag kan slutligen säga att jag tycker det förstärkta rättsskyddet inte fyller sin funktion till fullo och det största problemet verkar vara hur och när den dömande makten tillämpar paragraferna. Det är dock mycket viktigt att det förstärkta rättsskyddet finns kvar för att det uppfyller en moralisk viktig funktion, dels när det gäller att ha en effektivt och opartisk myndighetsutövning dels i att få människor att ”våga” arbeta med utsatta yrken inom offentliga myndigheter.

14. SAMMANFATTNING

Syftet med uppsatsen är att ta reda på vilken funktion det förstärkta rättsskyddet i 17:1-5 BrB har. Det finns mycket att diskutera kring det förstärkta rättsskyddet men jag har inriktat mig på några frågor: Vilka åtnjuter skydd enligt 17:1-5 BrB? Vad är effekten av att det inte finns något grovt våld mot tjänsteman? Vad är det som gäller vid bespottning av tjänsteman och behövs missfirmelse av tjänsteman återinföras i 17 kap BrB?

Det förstärkta rättsskyddet, i 17:1-5 BrB, skyddar offentliga funktionärer mot angrepp som bör avvärijas i verksamhetens intresse. Detta innebär att myndighetsutövare som skyddas av 17 kap BrB ska kunna utföra sina uppdrag utan att behöva utsättas för angrepp i form av våld och hot om våld då de utövar myndighet. I 17:1-5 BrB straffbeläggs delvis vad som redan är straffbelagt genom andra lagrum, exempelvis 3-4 kap BrB. Kretsen av dem som skyddas var tidigare bestämd så att det skulle vara fråga om brott mot innehavaren av ämbete eller annan befattning varmed ämbetsansvar var förenat. Detta ändrades år 1975 då 20 kap BrB genomgick en genomgripande reform. Ämbetsansvaret avskaffades därmed och den skyddade kretsen ersattes av dem som utövade myndighet. I och med denna reform upphävdes även brottet missfirmelse mot tjänsteman. Myndighetsutövning kan bland annat bestå av meddelande av formella beslut, faktiska åtgärder för att verkställa sådana beslut samt faktiska åtgärder som inte har föregåtts av formligt beslut. Även ”oriktig” myndighetsutövning är myndighetsutövning och skyddas enligt 17 kap BrB.

I 17:1 BrB straffas våld och hot mot tjänsteman, det vill säga mot dem som utövar myndighet eller för att tvinga, hindra eller hämnas deras myndighetsutövning. Det krävs inte att gärningsmannen lyckats framtvinga eller hindra sådan åtgärd. Med våld å person menas, om man bortser från vanmaktsfallet, dels misshandel dels vissa former av betvingande. Hotet är straffbart enligt bestämmelsen då de kommer till den skyddade personens kännedom. Den skyddade personen behöver inte bli rädd. Det krävs dock att personen uppfattat hotet och även tar det som allvarligt menat. Det är endast våld och hot om våld å den skyddade personen som straffas enligt bestämmelsen.

Förgripelse mot tjänsteman straffbeläggs i 17:2 BrB. Bestämmelsen är subsidiär till 17:1 BrB och omfattar gärning som hindrar eller tvingar någon i hans myndighetsutövning eller hämnas för sådan åtgärd. Gärningen skall vidare vara otillbörlig och den skall, för den skyddade personen, medföra lidande, skada eller annan olägenhet eller hot om företagande av sådan gärning. Med rekvisitet otillbörlig menas att hänsyn tas till omständigheter som i viss mån gör handlingen legitim.

Våldsamt motstånd straffbeläggs i 17:4 BrB. Gärningen består i att någon sätter sig till motvärn eller på annat sätt med våld söker hindra någon i hans myndighetsutövning. Av lagtexten och förarbeten framgår att det är motstånd förövat genom fysisk kraftutveckling som bestraffas i bestämmelsen. Passivt motstånd straffbeläggs inte som våldsamt motstånd. Bestämmelsen är subsidiär till 17:1-2 BrB.

Då 17:1-5 BrB delvis straffbelägger sådana brott som redan är straffbelagda genom andra bestämmelser uppstår konkurrens mellan 17:1-5 BrB och andra straffbud. Det rör sig om olikartad brottskonkurrens och verklig samt skenbar lagkonkurrens. När straffskalan för ifrågavarande brott mot person är svårare är mer än ett brott förövat och de skall då dömas i brottskonkurrens.

Då brottet missfirmelse mot tjänsteman upphävdes motiverades det med att dessa brott i fortsättningen skulle straffbeläggas såsom allmänna bestämmelsen förolämpning 5:3 BrB med en särskild undantagsbestämmelse i åtalsprövningen i 5:5 BrB. Realinjurier, exempelvis att spotta, straffas dock enligt praxis som förgripelse mot tjänsteman eller ofredande.

Min slutsats är att kretsen av dem som skyddas av 17:1-5 BrB är allt för vag. Jag är enig med Westerlund om att de grupper som skyddas borde tydliggöras i bestämmelsen. Jag anser vidare att avsaknaden av grovt våld mot tjänsteman gör att det förstärkta rättsskyddet riskerar att urholkas. Eftersom det inte finns någon grov form av brottet anser jag dock det viktigt att det döms för grov misshandel i brottskonkurrens med våld mot tjänsteman när våldet är grovt.

Att spotta på en tjänsteman anser jag bör bedömas som ofredande då detta brott har högre straffskala än både förolämpning och förgripelse mot tjänsteman. Domstolen tenderar dock att döma för förgripelse mot tjänsteman i bland i en strävan att få in brottet under 17 kap BrB. Jag hävdar dock att det vore lämpligt att återinföra brottet missfärdelse mot tjänsteman i 17 kap BrB, då dessa brott också behöver ett förstärkt rättsskydd, och att straffbelägga bespottning av tjänsteman under bestämmelsen igen.

15. KÄLLFÖRTECKNING

15.1 Rättsfall

HD

NJA 1953 s 512

NJA 1969 s 17

NJA 1972 s 650

NJA 1976 s 587

NJA 1978 s 77

NJA 1980 s 421 I-III

NJA 1984 s 898

NJA 1992 s 528

NJA 1994 s 557

NJA 1999 s 725

NJA 2000 s 116

NJA 2004 s 331

NJA 2005 s 738

SvJT

SvJT 1973 rf 31

Publicerade HovR:s domar

RH 1990:82

RH 1995:93

RH 2002:5

RH 2003:34

RH 2005:53

Opublicerade HovR:s domar

Svea HovR B 2227-98

Svea HovR 2819-98

HovR:n för Västra Sverige B 1687-02

HovR:n för Nedre Norrland B430-08

HovR:n för Västra Sverige B 1515-09

HovR:n över Skåne och Blekinge B 1813-09

Göta HovR B 2859-09

Svea HovR B 5434-10

Svea HovR B 9382-09

HovR:n för Västra Sverige B 4164-10

15.2 Doktrin

Brinck, Bertil, Ohlson, Birger, Thornell, Greger, Straffrätt. Grundläggande lärobok i allmän straffrätt enligt brottsbalken., 10 u, Brincks bokförlag, Umeå 1993. Cit Straffrätt enligt brottsbalken.

Dahlström, Mats, Nilsson, Inger, Westerlund, Gösta, Brott och påföljder. En lärobok i straffrätt om brottsbalken., 2 u, Bruuns bokförlag, Mölnlycke 2006. Cit Dahlström m.fl., Brott och påföljder.

Jareborg, Nils, Brotten. Tredje häftet. Brotten mot allmänheten och staten. 2 u, Nordstedts förlag, Lund 1986. Cit Jareborg, Brotten III.

Jareborg, Nils, Allmän kriminalrätt, Iustus förlag AB, Göteborg 2001.

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne, Brottsbalken. En kommentar. Del 1 (1-12 kap.) Brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m., 6 u, Nordstedts juridik AB, Vällingby 2009. Cit Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar.

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne, Brottsbalken. En kommentar. Del II (13-24 kap.) Brotten mot allmänheten och staten m.m., 6 u, Nordstedts juridik AB, Vällingby 2009. Cit Holmqvist m.fl., Brottsbalken en kommentar.

Löfmarck, (numera Leijonhufvud, egen kommentar) Madeleine, Straffrättens konkurrensproblem. En undersökning av förhållandet mellan straffbud, Stockholm 1974. Cit Löfmarck, Straffrättens konkurrensproblem.

Westerlund, Gösta, Ordningsstörande brott. En studie av brottsbalken och annan lagstiftning, särskilt den nya polislagen. 3 u, Bruuns bokförlag, Mölnlycke 2008. Cit Westerlund, Ordningsstörande brott.

Westerlund, Gösta, Våld mot tjänsteman och andra närbesläktade brott enligt 17 kap 1-5 §§ brottsbalken, Juristförlaget i Lund, Lund 1990. Cit Westerlund, Våld mot tjänsteman.

15.3 Offentligt tryck

SOU 1930:24 Brott emot myndigheter m.m. Förberedande utkast till strafflag.

SOU 1944:69 Straffrättskommitténs betänkande med förslag till lagstiftning om brott mot staten och allmänheten.

SOU 1953:14 Förslag till brottsbalk avgivet av straffrättskommittén.

SOU 1969:20 Ämbetsansvaret. Principbetänkande av ämbetsansvarskommittén.

SOU 1972:1 Ämbetsansvaret II. Slutbetänkande av ämbetsansvarskommittén

Prop. 1938:191 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m.m; given Stockholms slott den 12 mars 1938.

Prop. 1948:80 Med förslag om lag till ändring i brottsbalken.

Prop. 1962:10 Med förslag till brottsbalk.

Prop. 1975:78 Om lagstiftning för ansvar av funktionärer i offentlig verksamhet m.m.

Prop. 1987/88:120 Om ändring i brottsbalken m.m., straffmätning och påföljdsval m.m.

NJA II 1948

NJA II 1962

NJA II 1975

Övriga offentliga tryck

BRÅ 2005:18, Otillåten påverkan riktad mot vissa myndighetspersoner. Från trakasserier, hot och våld till amorös infiltration.

Åklagarmyndighetens RättsPM 2006:6, Utvecklingscentrum Malmö, april 2006.

RÅ-nytt 1978-02-16 nr 3

Brottsoffermyndighetens fall nr 202 från år 2005 Dnr 1609/05

15.4 Muntliga källor

Intervju med chefsåklagaren, vid åklagarmyndigheten i Borås, Urban Stenqvist 2011-03-04.